

Suriye'nin Jeopolitiği

theGeopolity

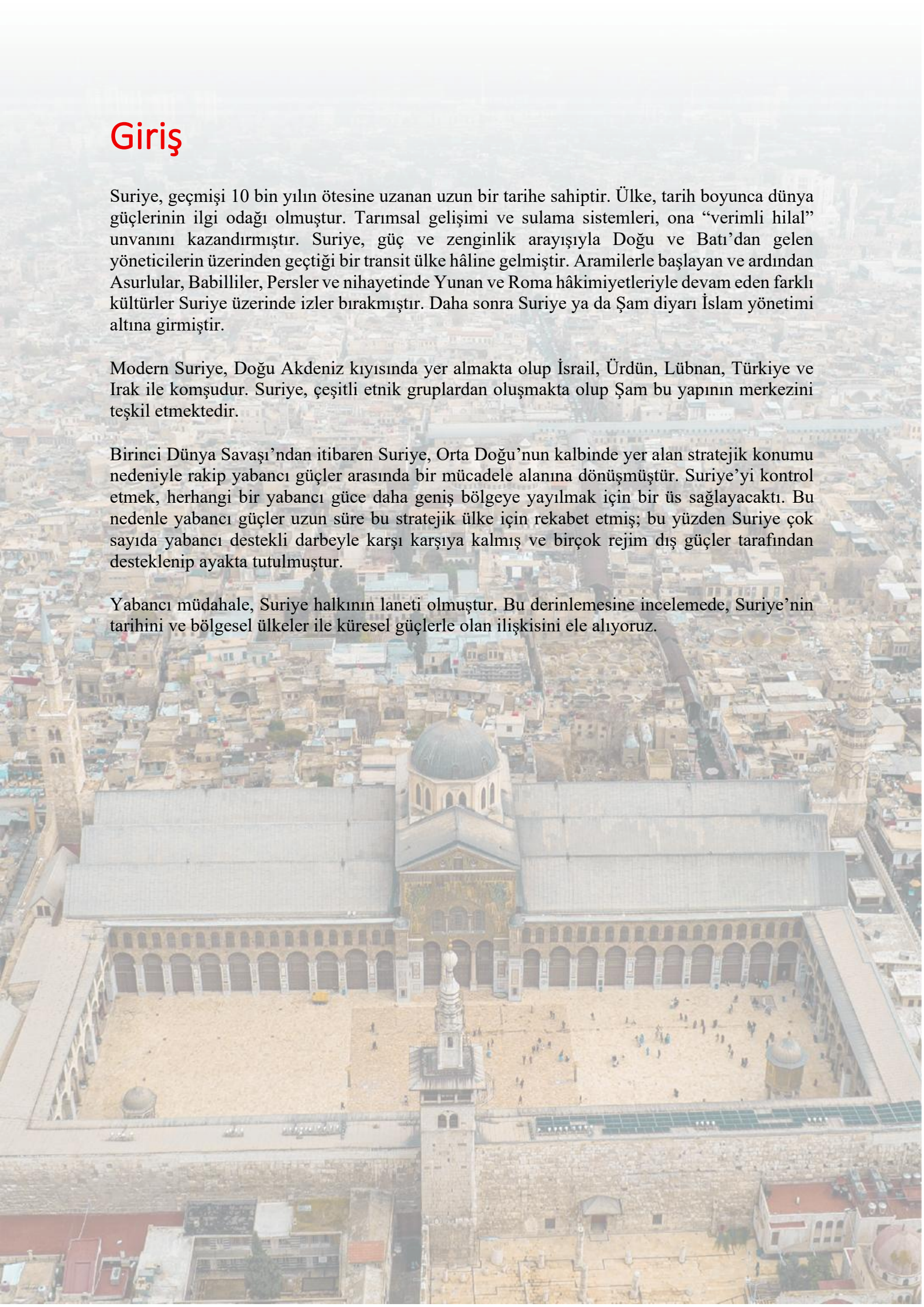
Giriş

Suriye, geçmiş 10 bin yılın ötesine uzanan uzun bir tarihe sahiptir. Ülke, tarih boyunca dünya güçlerinin ilgi odağı olmuştur. Tarımsal gelişimi ve sulama sistemleri, ona “verimli hilal” unvanını kazandırmıştır. Suriye, güç ve zenginlik arayışıyla Doğu ve Batı’dan gelen yöneticilerin üzerinden geçtiği bir transit ülke hâline gelmiştir. Aramilerle başlayan ve ardından Asurlular, Babilliler, Persler ve nihayetinde Yunan ve Roma hâkimiyetleriyle devam eden farklı kültürler Suriye üzerinde izler bırakmıştır. Daha sonra Suriye ya da Şam diyarı İslam yönetimi altına girmiştir.

Modern Suriye, Doğu Akdeniz kıyısında yer almakta olup İsrail, Ürdün, Lübnan, Türkiye ve Irak ile komşudur. Suriye, çeşitli etnik gruplardan oluşmakta olup Şam bu yapının merkezini teşkil etmektedir.

Birinci Dünya Savaşı’ndan itibaren Suriye, Orta Doğu’nun kalbinde yer alan stratejik konumu nedeniyle rakip yabancı güçler arasında bir mücadele alanına dönüşmüştür. Suriye’yi kontrol etmek, herhangi bir yabancı güce daha geniş bölgeye yayılmak için bir üs sağlayacaktı. Bu nedenle yabancı güçler uzun süre bu stratejik ülke için rekabet etmiş; bu yüzden Suriye çok sayıda yabancı destekli darbeye karşı karşıya kalmış ve birçok rejim dış güçler tarafından desteklenip ayakta tutulmuştur.

Yabancı müdahale, Suriye halkının laneti olmuştur. Bu derinlemesine incelemede, Suriye’nin tarihini ve bölgesel ülkeler ile küresel güçlerle olan ilişkisini ele alıyoruz.

Suriye Üzerindeki Fransız ve İngiliz Mücadelesi

Bugün Suriye olarak bilinen ülke, 1919 ve 1920 yıllarında gerçekleştirilen Paris Barış Konferansı aracılığıyla resmî olarak oluşturulmuştur. Bu konferans, Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan başlıca ülkeler olan Büyük Britanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından, yenilen Merkezi Güçler olan Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu için barış şartlarını belirlemek amacıyla düzenlenmiştir.

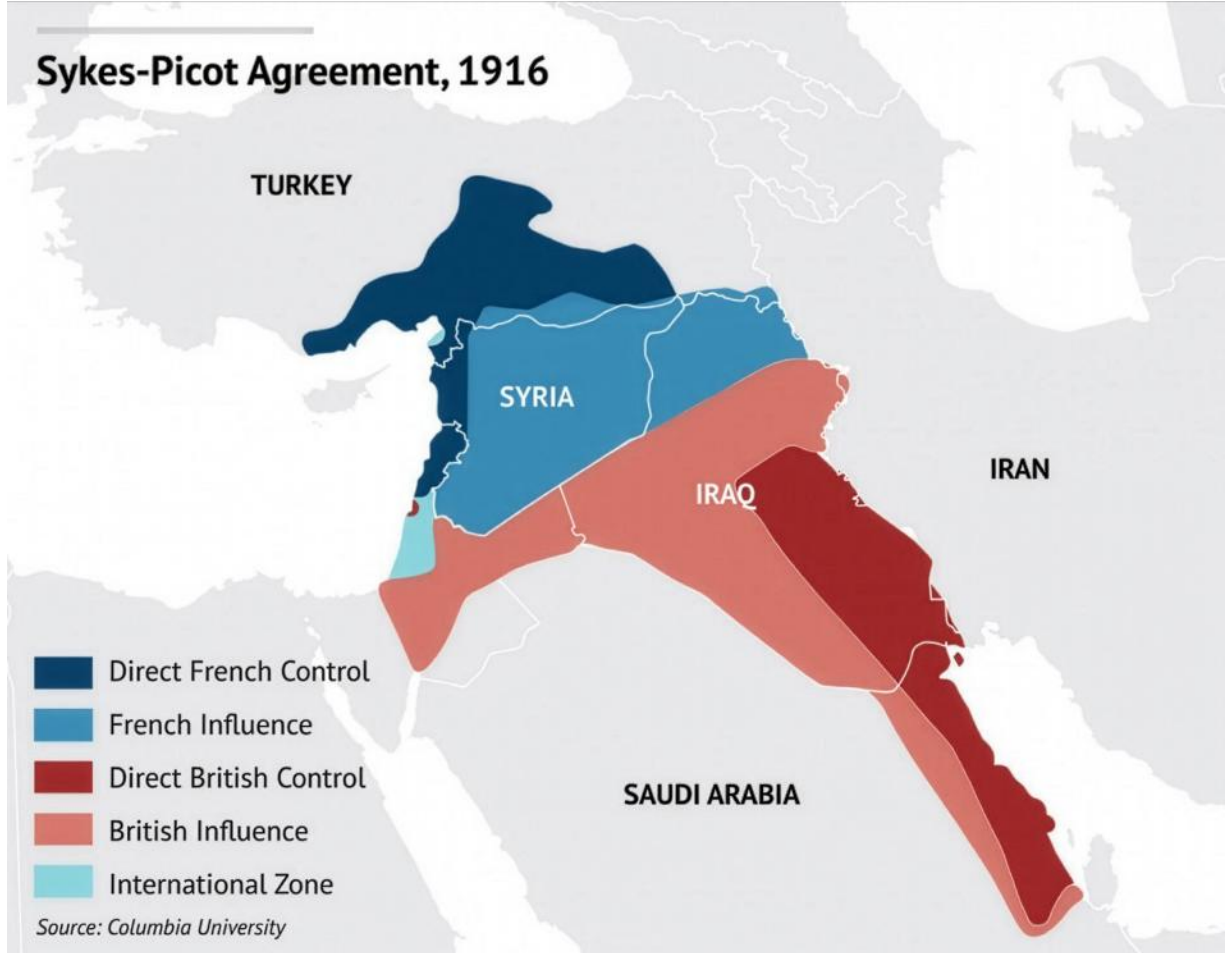
Konferansın sonuçları arasında, 1916 yılında İngiliz ve Fransız diplomatlar Mark Sykes ve François Georges-Picot arasında imzalanan Sykes–Picot Anlaşması uyarınca, Filistin'in kuzeyinde ve doğusunda yer alan, “Suriye” olarak adlandırılan Orta Doğu toprakları üzerinde Fransa'nın manda yetkisi alması yer almaktaydı. Suriye üzerindeki bu Fransız Mandası, Birleşmiş Milletler'in öncülü olan Milletler Cemiyeti tarafından 24 Temmuz 1922 tarihinde resmileştirilmiştir.

1918 yılında İngiliz ordusu, Şam'ı savunan Osmanlı ordusunu yenilgiye uğratarak Suriye üzerinde İngiliz kontrolünü tesis etti. Sykes–Picot Anlaşması'na rağmen, İngilizler askerî zaferlerini kullanarak Suriye'yi Britanya Kraliyeti'nin bir sömürgesi hâline getirmeye karar verdiler. Bu nedenle, Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'ı, kendi çıkarlarına hizmet edecek bir lider olarak Suriye halkına kabul ettirmek için acele ettiler.

Faysal, Suriye halkına İslam'ı uygulayacağına, Kur'an'ı gayriresmî anayasası, Hz. Muhammed'in örnekliğini (Sünnet'i) ise ölçüt alacağına söz verdi. Buna karşılık, Suriye'nin önde gelen İslam âlimleri, onun halifeleri olmasını bekleyerek kendisine biat (bay'ah) ettiler. Bu destek sağlandıktan sonra İngilizler, Suriye'nin bir hilafet hâline gelmemesini, bunun yerine kendi tercih ettikleri siyasal sistemin uygulanmasını temin ettiler. Bu nedenle, 8 Mart 1920'de Faysal Suriye Kralı ilan edildi ve Suriye Ulusal Kongresi adlı bir parlamento kuruldu.

Ancak Fransızlar bunu kabul etmedi ve ülkenin siyasi durumunu değiştirmek amacıyla Suriye'ye bir ordu gönderdiler. General Henri Gouraud komutasındaki bu Fransız ordusu, 24

Temmuz 1920’de Şam’a ulaştı. Fransız ordusu ile Kral Faysal’ın birlikleri arasında meydana gelen savaş, Fransızların kesin zaferiyle sonuçlandı. Bunun ardından Faysal, Fransızlar tarafından tahttan indirildi ve bir daha geri dönmemesi emriyle sürgüne gönderildi. 1 Ağustos 1920’de, İngiliz kontrolü altındaki Filistin’in Hayfa kentine gitti; buradan İtalya’ya geçti ve aylarca kaldıktan sonra Kasım ayında Britanya Kralı V. George tarafından kabul edildi. Bu görüşmenin ardından İngilizler, Faysal’dan hâlâ faydalanabileceklerine karar vererek onu

Bağdat’a gönderdiler ve 23 Ağustos 1921’de Irak Kralı olarak taçlandırıdılar.

Fransız Suriye'si

Kontrolü ele geçirdikten sonra Fransa, Suriye'nin siyasal gerçekliğini değiştirdi. General Henri Gouraud, Fransız Mandası bölgesindeki en yüksek siyasi makam olan

Levant Yüksek Komiserliği görevine getirilen ilk isim oldu ve bölgeyi altı “özerk” devlete ayırdı. Bu devletler; Şam Devleti, Halep Devleti, Alevi Devleti, Cebel-i Dürzi Devleti, Büyük Lübnan Devleti ve İskenderun Sancağı idi. Büyük Lübnan Devleti daha sonra Lübnan ülkesi hâline gelirken, İskenderun Sancağı ise nihayetinde günümüz Türkiye'sinin bir parçası oldu. Dolayısıyla modern Suriye; Şam ve Halep manda devletlerini, Akdeniz kıyısındaki Lazkiye çevresindeki Alevi bölgesini ve Cebel-i Dürzi'yi kapsamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Fransızların manda bölgesini yönetme kabiliyeti kayda değer ölçüde zayıfladı. Fransa'nın kendisi savaş sırasında ikiye bölünmüştü; kuzey kesim Nazi Almanyası tarafından işgal edilirken, güney kesim Mareşal Philippe Pétain liderliğinde Vichy kentinden yönetiliyor ve Nazi Almanyası ile yakın iş birliği içinde bulunuyordu. “Vichy Fransası” olarak bilinen bu yapı, Fransa'nın sömürgelerinin kontrolünü devraldı ve bu suretle Fransız Mandası bölgesindeki sömürgeci güç hâline geldi. Vichy Fransası'nın etkin bir yönetim kurma konusundaki sınırlı kapasitesi, 1941 yılında Suriyeli milliyetçilere bağımsızlık çağrısı yapma fırsatı sundu.

Bu Suriyeli milliyetçilere, Şam'daki zengin El-Kuvvetli tüccar ailesinden gelen Sünni Müslüman Şükrü el-Kuvvetli liderlik etti. El-Kuvvetli, Osmanlı dönemine kadar uzanan ve Suriye'de pan-Arap milliyetçiliğine öncülük eden bir geçmişe sahipti. 1920 yılında, Fransızların Suriye'ye girişleri sırasında, pan-Arap milliyetçi faaliyetleri nedeniyle Şükrü el-Kuvvetli hakkında tutuklama emri çıkarılmış ve idama mahkûm edilmişti. Bu durum, El-Kuvvetli'nin Mısır'a kaçmasına neden olmuş, ancak daha sonra İngilizlerin baskısı sonucu Fransa, onun Suriye'ye dönmesine izin vermiştir.²

Vichy Fransası, El-Kuvvetli liderliğindeki Suriye bağımsızlık hareketini bastırmaya çalıştı, ancak İngilizler, Londra merkezli ve General Charles de Gaulle liderliğindeki Özgür Fransa adlı üçüncü bir Fransız hareketini destekleyerek Lübnan ve Suriye'nin kontrolünü ele geçirmesini sağladı. General Charles de Gaulle, Suriye dâhil olmak üzere Fransa'nın dünya çapındaki sömürgeleri üzerindeki kontrolünü sürdürme arzusuna rağmen, Suriye'nin bağımsızlığını kabul etmeyi kabul etti. De Gaulle, resmî bağımsızlığa izin vererek, Suriyeli milliyetçilerle iyi niyet oluşturabileceğini ve böylece onları Suriye'yi Fransız etki alanı içinde tutacak bir antlaşmayı kabul etmeye ikna edebileceğini düşünüyordu.

Bu plana dayanarak, 1943 yılında Özgür Fransa, Suriye cumhurbaşkanı için seçimlere izin verdi ve bu seçimleri El-Kuvvetli kazandı. 17 Ağustos 1943 tarihinde resmen Suriye Cumhurbaşkanı oldu.

Ancak General de Gaulle'ün o dönemde tam olarak fark edemediği husus, El-Kuvvetli'nin Britanya ile iş birliği içinde olduğuydu. Britanya, El-Kuvvetli'yi kullanarak Orta Doğu'daki Fransız etkisini sona erdirmeyi ve böylece tüm bölgeyi kendi kontrolü altına almayı hedefliyordu. 1942'de ve tekrar 1943'te, El-Kuvvetli Britanyalılara gizli taahhütlerde bulunmuştu. Bu taahhütlerde, Britanya'nın kendisini Suriye'yi Fransız etkisinden kurtarmada desteklemesi hâlinde, Suriye ile Britanya kontrolündeki Filistin ve Irak arasında yakın ilişkiler kuracağını bildirmişti.³

Bu taahhütlerde, El-Kuvvetli şerefi üzerine, kendi adına ve Suriye ulusu adına; Büyük Suriye'yi kuracağına, Britanya'ya Suriye'de petrol arama imtiyazları vereceğine, ülkede Britanya'ya ayrıcalıklı bir siyasi, ekonomik ve mali statü tanıyacağına, Britanya'nın dış politikasıyla uyumlu bir dış politika benimseyeceğine ve Suriye ordusunun kurulmasında Britanya'ya rol vereceğine yemin etmiştir.⁴

Nihayetinde, Fransız istihbarat subayı Fernand Oliva-Roget'nin çalışmaları sayesinde, General de Gaulle, El-Kuvvetli ile Britanyalılar arasındaki gizli anlaşmalardan ve Britanya'nın El-Kuvvetli ile olan ilişkilerini kullanarak Suriye'den Fransız etkisini kaldırma hedefinden tamamen haberdar oldu. Bu nedenle, 1944 yılında, Fransa'nın Nazi Almanyası işgalinden kurtarılmasının ardından resmî liderliğine atanan de Gaulle, Britanya planlarını boşa çıkarmak için çalışmalara başladı. 1945 yılında, de Gaulle, Suriye'deki Fransız ordusuna kontrolü yeniden ele almalarını emretti. 29 Mayıs 1945'te Fransız birlikleri Suriye parlamentosunu bastı ve Cumhurbaşkanı el-Kuvvetli'yi tutuklamaya çalıştı. El-Kuvvetli, İngilizler tarafından hızla güvenli bir yere götürüldü; ardından İngilizler, Suriye'de Fransızlara karşı bir askerî karşı taarruz organize etti.

1 Haziran 1945'te, İngiliz kuvvetleri Transürdün'den Suriye'ye girerek Fransız ordusuyla karşı karşıya geldi. İngiliz kuvvetleri Şam'ın kontrolünü ele geçirdi ve Fransız ordusunu kışlarına dönmeye zorladı. Nihayetinde İngilizler, Fransızları ordularını tamamen Suriye'den çekmeye mecbur bıraktı. Bunun sonucunda el-Kuvvetli, 17 Nisan 1946'da Suriye'nin Fransa'dan bağımsızlığını resmen ilan etti.⁵

Amerika'nın Suriye'yi Britanya'dan Ele Geçirme Çabası

Şükrü El-Kuvvetli'nin Britanyalılarla olan ilişkileri ve Suriye Komünist Partisi'nin (SKP) Suriye'de serbestçe faaliyet göstermesine izin vermesi nedeniyle,⁶ Amerika'da çok fazla dostu yoktu. Bu nedenle El-Kuvvetli, 1947 yılında, yeni kurulan ordusu için Amerika'dan silah talebinde bulunduğunda, Amerika bu talebi reddetti.

El-Kuvvetli, Amerikalıların Suudi petrolünü Lübnan'daki Akdeniz liman kenti Sayda'ya ulaştırmak amacıyla Suriye üzerinden geçirmeyi planladıkları Trans-Arap Boru Hattı'nın (Tapline) inşasına izin vermeyi reddederek durumu daha da gerginleştirdi. Bunun nedeni, Amerikan petrol faaliyetlerinin, Britanya'nın kontrolü altındaki Irak Petrol Şirketi'ne (IPC) doğrudan bir tehdit oluşturmasıydı.⁷

Bu sebeple 1948 yılında, Şam'daki Amerikan büyükelçiliğinde görevli CIA subayı Miles Copeland, El-Kuvvetli'yi devirmeye yönelik planlar yapmaya başladı. Copeland, Suriye siyasetini etkileyebilecek kapasiteye sahip ve Amerika için kullanışlı olabilecek bir kişiliğe sahip birini Suriye içinde aradı. Bu kişiyi, Amerikalı CIA ajanlarının “yozlaşmış”, “iktidar delisi” ve “pek zeki olmayan” olarak tanımladığı, kariyer sahibi bir Suriyeli asker olan Hüsnî el-Zaîm'de buldu.⁸

El-Zaîm, kariyeri boyunca hiçbir ilke ya da inanca ilgi göstermemişti. Aksine, Suriye'de kim iktidarda olursa olsun, kendi çıkarlarını ilerletmek için çalışmıştı. Suriye Osmanlı yönetimi altındayken Osmanlı ordusuna katılmış, ardından Fransız Mandası'nın kurulmasından sonra Suriye'deki Fransız ordusuna girmişti. Vichy Fransası'nı desteklediği için, Suriye'deki Özgür Fransa yönetimi tarafından görevden alınmış, bu da onun Suriye sokaklarında başıboş dolaşmasına yol açmıştı. 1946'da Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasının ardından, El-Zaîm, El-Kuvvetli'den yeni Suriye ordusunda kendisine bir görev vermesi için yalvardı ve bu talebi kabul edildi. 1948 yılına gelindiğinde, El-Zaîm, o dönemde Amerika tarafından eğitilmekte olan Suriye ordusunun komutanı konumundaydı.⁹

Tüm bunlar, onu Amerikalılar için kullanışlı hâle getirdi. Amerikalı CIA ajanı Stephan Mead ile yaptığı görüşmelerde, Amerikan desteği karşılığında, Suriye'de bir diktatörlük kuracağına, bunun sayesinde komünist partiyi yasaklayacağına ve liderlerini hapse atacağına, Tapline'ın Suriye'den geçirilmesine izin vereceğine ve İsrail ile bir barış antlaşması imzalayacağına söz verdi. Amerikalılar, El-Zaîm'i desteklemeyi kabul ettiler ve bunun ardından El-Zaîm, 29 Mart 1949'da, Cumhurbaşkanı El-Kuvvetli'ye karşı bir darbe gerçekleştirdi.

Amerikalılar, 27 Nisan 1949'da kendisine resmî bir tanıma mektubu göndererek, El-Zaîm rejimini hızla desteklediler. Bundan sonra El-Zaîm, verdiği sözleri yerine getirdi. Suriye'de

askerî bir diktatörlük kurdu; kendisine muhalif olduğunu düşündüğü herkesi tutuklayıp hapse attı; Amerikalılarla Tapline için bir sözleşme imzaladı ve İsrail ile bir barış antlaşması ile 300.000 Filistinlinin Suriye'ye yerleştirilmesi konusunda gizli müzakerelere başladı. Ayrıca Suriye ordusunun geliştirilmesi için Amerikan desteği talep etti, ancak İsrail Başbakanı Ben Gurion'un, Amerika'dan komşularını silahlandırmamasını istemesi üzerine, Amerikalılar bu talebi reddetti.¹⁰

Amerikalılar, El-Zaîm'i desteklemeyi kabul ettiler ve bunun sonucunda 29 Mart 1949'da, Cumhurbaşkanı El-Kuvvetli'ye karşı bir darbe gerçekleştirdi.

Ancak El-Zaîm'in darbesinden yalnızca dört ay sonra, 14 Ağustos 1949'un erken saatlerinde, Korgeneral Sami el-Hinnavi liderliğinde gerçekleştirilen bir darbeye, kendisi de devrildi. El-Hinnavi, Amerika tarafından kazanılmıştı.

İngiliz gizli servisinden Albay Stirling, Arapçayı akıcı biçimde konuşan bir isimdi ve Orta Doğu'daki İngiliz gizli servisinin önemli unsurlarından biriydi. Diğer faaliyetlerinin yanı sıra, Suriye kamuoyunu Britanya çıkarlarıyla uyumlu hâle getirmeyi amaçlayan gizli operasyonlara liderlik ediyordu.¹¹ Stirling'in yönlendirmesi altında, El-Hinnavi, El-Zaîm'i idam ettirdi. Bunun ardından, Britanya'ya sadık Suriyelilerden oluşan yeni bir hükümet kurdu.

Bu yeni liderlik, 1920'de Suriye Kralı olan ve Fransızlar tarafından tahttan indirildikten sonra Britanyalılar tarafından Irak Kralı yapılan Faysal bin Hüseyin'in torunu olan Irak Kralı II. Faysal'ı, Suriye–Irak birliğini organize etmesi için Şam'a davet etti.¹²

Ancak Britanya rehberliğinde bir Suriye–Irak birliği planı, Aralık 1949'da Suriye'de üçüncü bir darbenin gerçekleşmesi nedeniyle hayata geçirilemedi. Bu kez, Albay El-Hinnavi tarafından kurulan rejim, Suriye ordusundaki bir başka albay olan Edip eş-Şişekli tarafından devrildi. El-Hinnavi'nin aksine, Şişekli Britanya'ya şiddetle karşıydı ve Britanya rehberliğinde bir Suriye–Irak birliği vizyonuna karşı çıkıyordu.

İktidara geldikten sonra Şişekli, Amerika'nın ajanı olan selefi El-Zaîm'in politikalarına Suriye'yi geri döndürdü. Tapline imtiyazını yeniledi ve İsrail tarafından mülteci hâline getirilen Filistinlilerin Suriye'ye yeniden yerleştirilmesine izin verme teklifini de yeniden gündeme aldı.¹³ Siyasi olarak da, El-Zaîm tarafından başlatılan çizgiye, yani etkin bir askerî diktatörlük yoluna, Suriye'yi yeniden soktu.

Şişekli'nin casusları ve güvenlik ajanları, Şişekli karşıtı herhangi bir faaliyeti izlemek üzere ülke genelinde konuşlandırıldı. Tüm siyasi partiler yasaklandı; özellikle dini partiler, zira Şişekli Suriye toplumunun genel olarak laikleştirilmesini teşvik ediyordu.¹⁴ Şişekli döneminde, Suriye ile Amerika arasındaki diplomatik ilişkiler gelişti. Suriyeli yetkililer ile Amerikalı muhatapları arasındaki resmî görüşmeler düzenli hâle geldi. Örneğin 1952 yılında, Amerika Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Şişekli ile görüşmek üzere Suriye'ye seyahat etti ve böylece bunu yapan ilk Amerikalı yetkili oldu.

Buna rağmen, Şişekli'nin başaramadığı şey, öngördüğü askerî yığınağı gerçekleştirmek için kesin Amerikan desteğini elde etmektir. El-Zaîm'in talebinde olduğu gibi, Şişekli'nin Amerikan askerî desteği talepleri de reddedildi. Yine İsraillilerin talebi üzerine, Amerikalılar, Amerikan silahlarının asla İsrail'e karşı kullanılmayacağına dair Şişekli'den güvence istediler. Bu talep, Suriye içinde büyük bir tepkiye yol açacağı için, Şişekli'nin kabul edemeyeceği bir şarttı.¹⁵

1948 yılında, Şam'daki Amerikan büyükelçiliğinde görevli CIA subayı Miles Copeland, El-Kuvvetli'yi devirmeye yönelik planlar yapmaya başlamıştı. Copeland, Suriye siyasetini etkileyebilecek kapasiteye sahip ve Amerika için kullanışlı olabilecek bir kişiliğe sahip birini Suriye içinde aradı. Bu kişiyi, Amerikalı CIA ajanlarının “yozlaşmış”, “iktidar delisi” ve “pek zeki olmayan” olarak tanımladığı, kariyer sahibi Suriyeli asker Hüsnî el-Zaîm'de buldu.

Kısa Ömürlü Mısır–Suriye Birliği

1954 yılında, Şişekli, Suriye'de gerçekleşen bir başka darbenin kurbanı oldu. Bu darbe, eski Cumhurbaşkanı Haşim el-Atasi'yi yeniden siyasi iktidara taşıdı. El-Atasi, Suriye'yi Britanya kampına geri döndürmek için çalıştı ve Irak'taki en önemli Britanya ajanı olan Nuri es-Said ile aynı hizaya geldi.¹⁶ Bu sırada, CIA ajanı Miles Copeland tarafından Mısır'da iktidara taşınan bir başka askerî subay olan Cemal Abdülnasır'ın, Suriye'yi kendi—dolayısıyla Amerika'nın—etki alanına çekme çabalarına şiddetle karşı çıktı.

Mısır Cumhurbaşkanı olarak Abdülnasır, Mısır'ı Amerika ile yakın bir çizgiye yerleştirdi. Britanya'ya ait olan Süveyş Kanalı'nı millileştirdi; bunun sonucunda Britanya, Fransa ve İsrail ile ortak hareket ederek askerî bir müdahale yoluyla onu devirmeye çalıştı. Ancak bu girişim başarısız oldu, zira Amerika Abdülnasır'ın yanında yer aldı. Amerika, Birleşmiş Milletler'de Britanya, Fransa ve İsrail'in, Süveyş'in millileştirilmesine verdikleri askerî tepkiyi sert biçimde eleştirdi. Dahası, elindeki İngiliz sterlini varlıklarını satmakla tehdit etti; bu adım, İngiliz sterlininin değerini çökertip Britanya'da bir mali krize yol açacaktı. Bu nedenle Britanya, Mısır'dan askerlerini çekmekten başka çaresi kalmadan geri adım attı; kısa süre sonra Fransa ve İsrail de aynı yolu izledi. Bir ödül olarak, Amerika daha sonra Britanya'nın Uluslararası Para Fonu'ndan (IMF) büyük bir kredi almasına izin verdi.¹⁷

Süveyş'e verilen bu tepkinin ardından, Abdülnasır Arap dünyasının dört bir yanındaki halklar için bir kahraman hâline geldi. Bu durum, Mısır ile Suriye'nin birleşmesi yoluyla Suriye'yi yeniden Amerikan kontrolü altına alma fırsatı yarattı. Suriyeliler arasındaki muazzam popülaritesinden yararlanan Abdülnasır, 1958 yılında bu birliği gerçekleştirdi. 22 Şubat 1958'de, Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin birlik bildirgesi imzalandı. Bu, fiilen Suriye'yi Abdülnasır'ın kontrolü altında Mısır'ın bir eyaleti hâline getirdi. Suriye hükümeti feshedildi ve Şam'daki tüm yabancı büyükelçilikler konsolosluga dönüştürüldü.

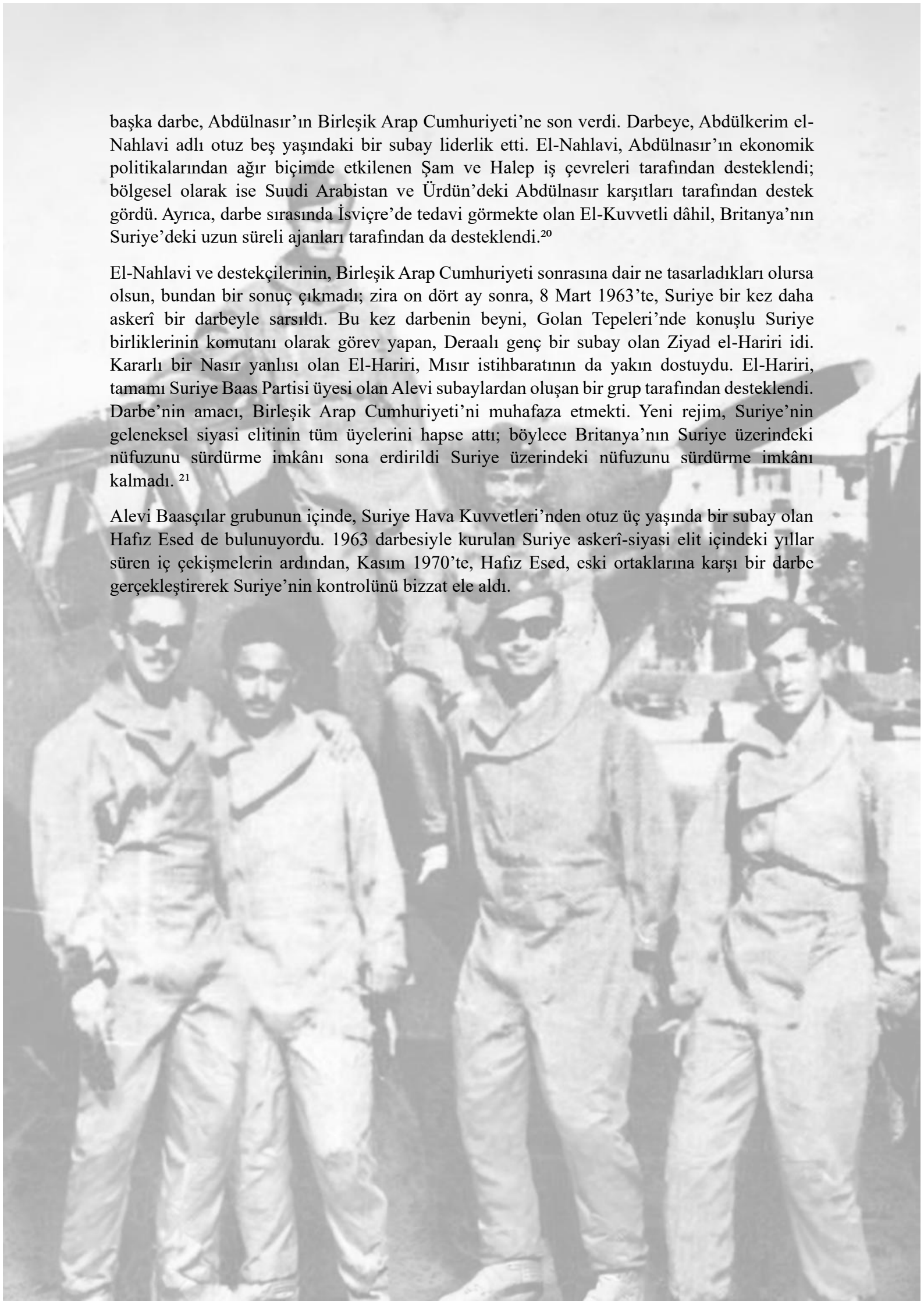
Artık Suriye'deki gelişmeleri yönlendirme imkânına sahip olan Abdülnasır, Suriye Komünist Partisi'ni yasakladı ve lideri Halid Bektaş'ı sürgüne gönderdi. El-Zaîm'in Suriye'de kurduğu polis devletini, Şişekli daha da geliştirmişti; Abdülnasır ise bunu mükemmelleştirdi. Acımasız istihbarat şefi Abdülhamid Serrac'ı içişleri bakanlığına terfi ettirdi; Serrac, Suriye toplumunun kitlesel gözetimini örgütledi. Her telefon görüşmesi dinleniyor, her sokak başına ve her toplanma alanına casuslar yerleştiriliyordu. Muhalif görüşlerden şüphelenilenler, yargılama olmaksızın tutuklanıp hapse atılıyordu. Abdülnasır, istihbarat servisleri (Muhaberat) içindeki genç subaylara, istediği gibi işkence yapma konusunda serbestlik tanıdı. Zindanlar hızla doldu. 1958'de, meşhur bir olayda, Lübnan Komünist Partisi'nin kurucusu Fercullah el-Hulû, Serrac'ın adamları tarafından işkenceyle öldürüldü. Suçun izleri, el-Hulû'nun cesedinin asitte eritilmesiyle yok edildi.¹⁸

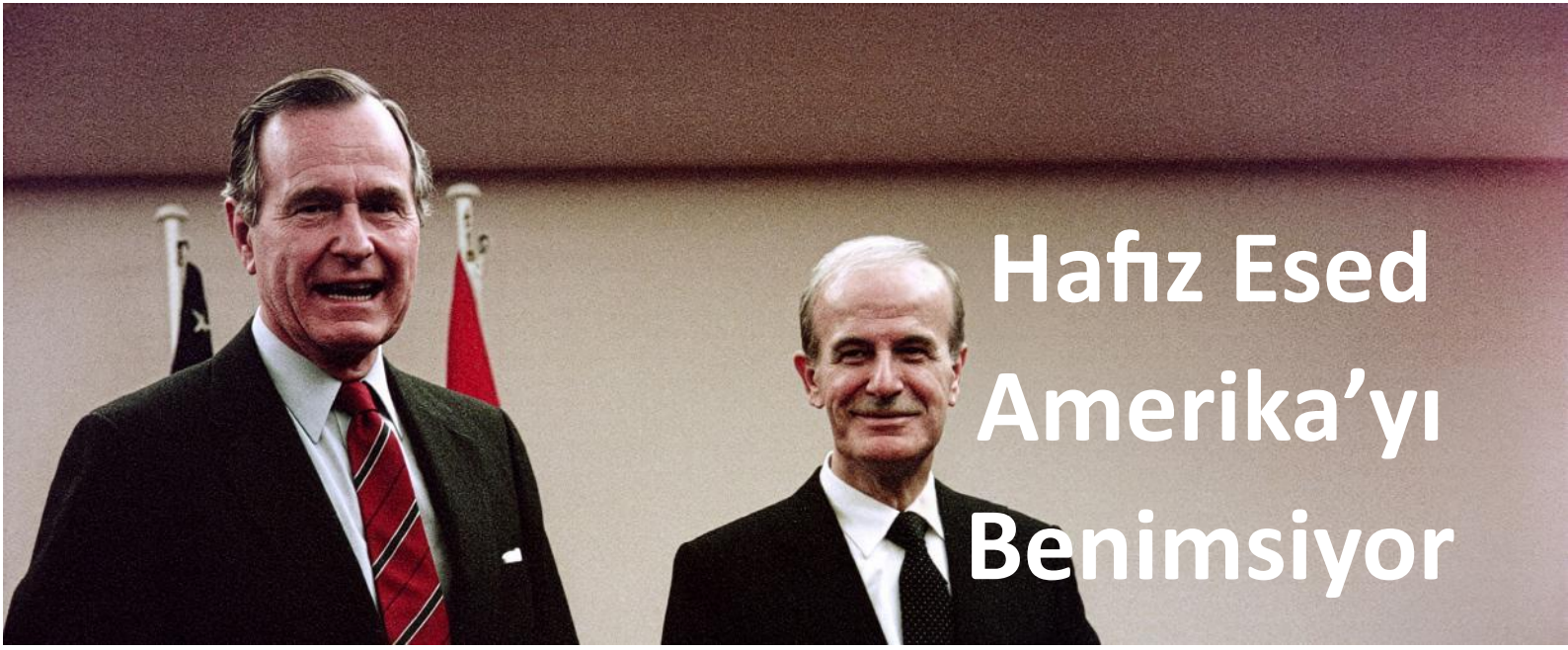
Dış politika açısından, Abdülnasır, hem Mısır'ın hem de Suriye'nin Orta Doğu'ya ilişkin Amerikan planlarıyla uyumlu olmasını sağladı.¹⁹ 28 Eylül 1961'de, Suriye'de gerçekleşen bir

başka darbe, Abdülnasır'ın Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne son verdi. Darbeye, Abdülkerim el-Nahlavi adlı otuz beş yaşındaki bir subay liderlik etti. El-Nahlavi, Abdülnasır'ın ekonomik politikalarından ağır biçimde etkilenen Şam ve Halep iş çevreleri tarafından desteklendi; bölgesel olarak ise Suudi Arabistan ve Ürdün'deki Abdülnasır karşıtları tarafından destek gördü. Ayrıca, darbe sırasında İsviçre'de tedavi görmekte olan El-Kuvvetli dâhil, Britanya'nın Suriye'deki uzun süreli ajanları tarafından da desteklendi.²⁰

El-Nahlavi ve destekçilerinin, Birleşik Arap Cumhuriyeti sonrasına dair ne tasarladıkları olursa olsun, bundan bir sonuç çıkmadı; zira on dört ay sonra, 8 Mart 1963'te, Suriye bir kez daha askerî bir darbeyle sarsıldı. Bu kez darbenin beyni, Golan Tepeleri'nde konuşlu Suriye birliklerinin komutanı olarak görev yapan, Deraalı genç bir subay olan Ziyad el-Hariri idi. Kararlı bir Nasır yanlısı olan El-Hariri, Mısır istihbaratının da yakın dostuydu. El-Hariri, tamamı Suriye Baas Partisi üyesi olan Alevi subaylardan oluşan bir grup tarafından desteklendi. Darbe'nin amacı, Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni muhafaza etmektir. Yeni rejim, Suriye'nin geleneksel siyasi elitinin tüm üyelerini hapse attı; böylece Britanya'nın Suriye üzerindeki nüfuzunu sürdürme imkânı sona erdirildi Suriye üzerindeki nüfuzunu sürdürme imkânı kalmadı.²¹

Alevi Baasçılar grubunun içinde, Suriye Hava Kuvvetleri'nden otuz üç yaşında bir subay olan Hafız Esed de bulunuyordu. 1963 darbesiyle kurulan Suriye askerî-siyasi elit içindeki yıllar süren iç çekişmelerin ardından, Kasım 1970'te, Hafız Esed, eski ortaklarına karşı bir darbe gerçekleştirerek Suriye'nin kontrolünü bizzat ele aldı.

Hafız Esed Amerika'yı Benimsiyor

Döneme ait resmî Amerikan belgeleri, Amerika'nın Esed'in darbesini desteklediğini göstermektedir. Esed, Suriye'de Sovyetler Birliği'nin etkisini azaltma yönünde hedeflere sahipti; bu da Amerika'nın daha önce El-Zaîm, Şişekli ve Abdülnasır'dan talep ettiği çizgiyle örtüşüyordu. Ayrıca Amerikalılar, Esed'i Baas elitleri içinde “daha az fanatik”, komşu ülkelerle iş birliğine daha açık ve Amerika'nın sponsorluğunu yaptığı Mısır-İsrail barış görüşmelerine katılmaya daha istekli biri olarak değerlendirdiler. Abdülnasır'ın ölümünün ardından Mısır'ın yeni cumhurbaşkanı olan Enver Sedat'a yaptığı ziyaret—Sedat'ın da Abdülnasır kadar Amerika'ya yakın bir müttefik olması—bu değerlendirmeyi destekledi.

1973'te, bir tarafta Mısır ve Suriye, diğer tarafta İsrail arasında gerçekleşen savaş, Esed'in Suriye politikalarını yalnızca ılımlılaştırmakla kalmadığını ortaya koymaktadır. Esed, Amerika'nın Orta Doğu planlarını destekleyecek şekilde, Mısır'dan Sedat ile koordinasyon içinde İsrail'e saldırı düzenledi. Savaş, her iki tarafın da bazı taktik kazanımlar ve kayıplar elde etmesinin ardından sona erdi; buna karşın stratejik kazanımlar bütünüyle Amerika'ya aitti.

O dönemde Amerika'nın ulusal güvenlik danışmanı ve dışişleri bakanı olan Henry Kissinger, bunu Amerikan petrol endüstrisinin yöneticileriyle yaptığı bir görüşmede şöyle açıkladı: “1948'den bu yana herhangi bir zamana kıyasla müzakereler için daha iyi bir konumdayız...” dedi Kissinger. “İsraililer askerî olarak kazanmış olsalar da çok ağır bir bedel ödediler. Yaklaşık 7.000 kayıp verdiler; bu, bizim için 300 ila 400 bin kayba denk olurdu. Hızlı ve gösterişli zaferlerin artık mümkün olmadığını ve herhangi bir savaşta zaman içinde kazanamayacakları bir yıpratma savaşıyla karşı karşıya olduklarını gördüler. İsrail üzerindeki etkimiz her zamankinden daha büyük. ABD'den açık bir tedarik hattı olmadan bir daha savaşa gidemezler.” Kissinger ayrıca, Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'daki yumuşak güç etkisini bir daha geri gelmemek üzere sona erdirmeye fırsatından söz etti. İsrail'in Amerikan silahları, Sovyetler Birliği tarafından teçhiz edilen Arap ordularını durdurmuştu; bu durum Arap sokağının gözünden kaçmamıştı.

1973 Savaşı'nın ardından, Esed'in yönetimi, Suriye ile Amerika arasında aktif diplomatik ilişkilerin yeniden başlamasına sahne oldu. John Foster Dulles'in 1953'te Şam'a gelerek Şişekli ile görüşmesinden sonra, Henry Kissinger 1973'te Şam'a giderek Esed ile görüştü. Bu, ikili arasında gerçekleşecek bir dizi yüz yüze görüşmenin ilkiydi. Kissinger, takip eden yıl boyunca Şam'a yirmi sekiz kez seyahat etti ve Suriye ile İsrail arasında bir barış anlaşmasına giden olası yolları Esed ile müzakere etti. 1974'te, Golan Tepeleri boyunca Suriye ve İsrail birliklerinin ayrıştırılmasına ilişkin bir anlaşmaya varıldı; bu anlaşma, stratejik açıdan son derece önemli

Suriye topraklarının yarısından fazlasının İsrail'in kontrolünde kalmasıyla sonuçlandı. Bir aydan kısa bir süre sonra, Richard Nixon, Şam'ı ziyaret eden ilk ABD Başkanı oldu.

Esed ile Kissinger arasındaki ilişkinin yakınlığı, Esed'in Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Andrey Gromiko'ya yönelik tutumundan da anlaşılmaktadır. Esed'in Amerika ile yürüttüğü diplomatik temaslardan endişe duyan Gromiko, Kissinger kadar sık Esed ile görüşmeye çalıştı. Bu nedenle 27 Mayıs 1974'te, Esed ile Kissinger arasında planlanmış bir görüşmenin ardından, Esed ile görüşmek üzere Suriye'ye gitti. Kissinger bunu öğrendiğinde, bu kez plansız bir şekilde yeniden Suriye'ye gitmeye karar verdi; bu durum Esed'i, Amerika ve Sovyetler Birliği'nin dışişleri bakanlarının aynı anda kendisini ziyaret ettiği garip bir konuma soktu. Esed, bunun üzerine Gromiko ile yapacağı görüşmeyi ve aralarında planlanan yemeği iptal etmeye karar verdi. Kissinger'a ise Esed şöyle dedi: "...Gromyko'nun yemeğini yiyelim..."

Esed ile olan bu son derece yakın ilişkiye rağmen, Kissinger, Suriye ile İsrail arasında kapsamlı bir barış anlaşması şeklindeki nihai hedefine ulaşmayı başaramadı. Bunun asıl nedeni, Esed'in isteksizliği değildi. Aksine, Esed'in Kissinger'a açıkladığı üzere, bu durum Esed'in bunu gerçekleştirebilme imkânına sahip olmamasından kaynaklanıyordu; zira Suriye halkı buna şiddetle karşıydı.

Özünde Esed, Kissinger'ın çizgisinde ilerlemesi hâlinde Suriye'deki konumundan endişe ediyordu. Yönetimi altındaki halkın bunu kabul etmeyeceğini ve Amerikan planını çok hızlı ve çok açık biçimde izlemesi durumunda kendisine karşı ayaklanacaklarını savunuyordu.²³ Kissinger'ın bu duruma verdiği yanıt, Suriye'yi ikinci plana itmek ve bunun yerine Amerika'nın Orta Doğu'daki diplomatik çabalarını, önce diğer Arap ülkelerinin İsrail ile barış yapmalarını sağlamaya odaklamak oldu.

Kissinger'ın Amerikan hükümetindeki resmî görevinin sonlarına doğru, Suriyelilerle birlikte, Suriye ordusunun Lübnan'a kontrollü bir şekilde girmesini organize etmek üzere çalıştı. Kissinger'ın amacı, Lübnan'daki Filistin direniş hareketlerini kontrol altına almak için Suriye'yi kullanmaktı. Kissinger'a göre Suriye bunu Amerika'nın kendisinden daha iyi yapabilirdi, zira Amerika'nın Lübnan'a doğrudan girişi, yalnızca Britanyalıları ve Fransızları harekete geçirecek, bu ülkeler ise hem ülkede önemli çıkarlara sahip olduklarını düşünüyor, hem de karışıklık ve sorun çıkarabilecek sadık ajanlara sahip bulunuyorlardı.

Suriye ile İsrail arasında bir dizi gizli görüşme organize eden Kissinger, Amerika'nın Orta Doğu planına ve İsrail'in onayına dayanarak, Suriye'nin Lübnan'da ne yapacağını ve bunu nasıl yapacağını tanımlayan Kırmızı Hat Anlaşması'nı ayarladı. Bu planın bir parçası olarak Kissinger, Amerika'nın Suudi Arabistan ve İran'daki ajanlarından, Suriye'nin Lübnan'da etkili olabilmesi için destek organize etmelerini de istedi. Suriye'nin Lübnan'daki başarısı, Kissinger için hayati öneme sahipti. Kissinger'a göre, Suriye'nin başarısından başka herhangi bir sonuç, "...muhtemelen Esed'in devrilmesi anlamına gelirdi". Bunun ise, tekrar tekrar vurguladığı üzere, korktuğu bir ihtimal olduğunu söyledi.²⁴

Kissinger ile Esed arasındaki yakın iş birliği, Hafız Esed'in iktidarının ilk birkaç yılı boyunca, ilerleyen dönemlerde Amerikalıların—en azından kamuoyu önünde—Esed rejimini eleştirecekleri bir zemini de oluşturdu; özellikle Suriye'nin İran ile ilişkileri bağlamında. Ancak perde arkasındaki gerçeklik, kamuoyuna yapılan açıklamalardan oldukça farklıydı. Kissinger,

Hafız Esed Amerika için Sonuç Üretiyor

Hafız Esed'i, Amerikan çıkarlarını Orta Doğu'da pek çok kritik alanda destekleyen önemli bir Amerikan müttefiki olarak görüyordu. Suriye'nin Amerika'ya verdiği bu destek, Kissinger jeopolitik sahneden çekildikten sonra da devam etti.

Örneğin, 1980'de başlayan İran–Irak Savaşı sırasında, Suriye, Irak'a karşı saldırgan bir tutum sergileyerek İran'ı destekledi; bu durum Irak'ı, Suriye–Irak sınırında asker tutmaya zorladı.²⁵ Bu savaşın gerçekte Britanya'nın Saddam Hüseyin üzerinden, Amerika'nın ise Humeyni rejimi üzerinden yürüttüğü bir savaş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Suriye'nin bu tutumu Amerikan çıkarlarıyla tamamen uyumluydu.

1990 yılında, Esed Amerika'ya daha açık biçimde destek verdi. Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgaline ilişkin olarak Amerika'nın tutumunu ilk yankılayan Arap lider oldu ve Irak'ı derhâl ve koşulsuz olarak geri çekilmeye çağırdı. Amerika, Irak'ta Saddam Hüseyin'e karşı askerî operasyonunu organize ettiğinde, Suriye, Amerikan Çöl Fırtınası Harekâtı'nı desteklemek üzere on beş ila yirmi bin Suriyeli askeri tahsis etti. Savaş sırasında Esed, Saddam Hüseyin'i, İsrail'e Scud füzeleriyle saldırdığı için eleştirdi; Saddam bu saldırıları, Arap kamuoyunu kendi yanına çekmek ve Arap ülkelerinin Amerika'yı destekleme kapasitesini sınırlamak umuduyla gerçekleştirmişti.²⁶

1990 yılında, Esed Amerika'ya desteğini daha açık biçimde sürdürdü. Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali konusunda Amerika'nın tutumunu ilk destekleyen Arap lider oldu.

Amerika'nın Irak'a karşı Birinci Savaşı'nın ardından, Amerika'nın İsrail'e ilişkin barış önerisine yönelik Suriye desteği de yeniden gündeme geldi. 6 Mart 1991'de, Amerika Başkanı George H. W. Bush (baba), İsrail ile Arap ülkeleri arasında çok taraflı müzakereler yoluyla kalıcı bir barış anlaşmasına ulaşmayı amaçlayan yeni bir girişim başlattı. Hafız Esed, Suriye kamuoyunun buna şiddetle karşı olduğunu bilmesine rağmen—tıpkı Kissinger'ın Esed ile ilk kez İsrail'le müzakereleri başlattığı dönemde olduğu gibi—Amerikan girişimine katıldı.

Ardından Esed, Amerika Dışişleri Bakanı James A. Baker ile çok sayıda görüşme yoluyla Amerika ile koordinasyon sağladı; Baker, neredeyse her ay Şam'a seyahat ediyordu. Amerika'nın amacı, Filistin direnişini, İsrail ile Arap ülkeleri arasında bir barış ihtimaliyle tehdit ederek, Filistinlilere verilen her türlü desteğin sona ereceği mesajını vermek ve böylece direniş barışı kabul etmeye zorlamaktı.

Esed ile Amerika arasındaki ilişkiler, Amerikan Başkanı Bill Clinton döneminde de yakınlığını korudu. 1993 ile 1996 yılları arasında, Clinton'ın Dışişleri Bakanı Warren Christopher, Şam'a yaklaşık otuz ziyaret gerçekleştirdi.²⁷ Aralık 1999'da, Clinton döneminin sonlarına doğru, Esed,

Amerika Dışışleri Bakanı Madeleine Albright'a, İsrail Başbakanı Ehud Barak ile ciddi müzakereler yürütmek istediğini söyledi. Bu, Aralık 1999'da Washington'da gerçekleşen Barak-Şara görüşmesine yol açtı.²⁸ Bu müzakerelerin bir anlaşmayla sonuçlanmamasının başlıca nedenlerinden biri, İsraililerin Clinton'ın Esed ile yaptığı görüşmeleri dinlemesiydi.²⁹

2000 yılında Hafız Esed öldüğünde, Amerika tarafından örnek bir lider olarak övüldü; Suriye'nin tam da ihtiyaç duyduğu türden bir figür olarak sunuldu. Onu, "...Orta Doğu'nun arka kalmış bir bölgesini içe dönük bir bölgesel güce dönüştüren"³⁰, "...heybetli bir figür..." ve "...saygı duyulan" biri olarak nitelediler. Bill Clinton, Esed'i bir düşman ya da hasım olarak değil, Amerikalıların yakın bir ortağı olarak hatırladığını ifade etti:

"Son yedi yıl içinde onunla defalarca görüştüm ve kendisini çok iyi tanıdım. Aramızda görüş ayrılıkları vardı, ancak ona her zaman saygı duydum..." dedi Başkan Clinton. "Madrid Konferansı'ndan bu yana, barış için stratejik bir tercih yaptı ve bu hedefe ulaşmak için birlikte çalıştık."

Clinton ayrıca, Esed'in, "Suriye'nin barış yoluna olan sürekli bağlılığını açıkça ortaya koyduğunu" söyledi.³¹ Clinton'ın Dışışleri Bakanı Madeleine Albright ise Esed hakkında şunları dile getirdi:

"...Otuz yılı aşkın süre boyunca Suriye'yi yönetti ve bölgede önemli bir figür olarak öne çıktı... 1991'de Madrid'de barış için stratejik bir tercih yaptı. Yaptığımız tüm görüşmelerde bu tercihe bağlı kaldı. Bunun doğru bir tercih olduğuna güçlü biçimde inanıyoruz ve Suriye'nin barış yolunda ilerlemeyi sürdüreceğini bekliyoruz. Kapsamlı bir Orta Doğu barışını gerçekleştirmek için Suriye ile çalışmayı dört gözle bekliyoruz."³²

Hafız Esed'in ölümünün ardından, oğlu Beşşar Esed cumhurbaşkanı olarak atandı. Amerika'nın bu karara verdiği destek, Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın, Hafız Esed'in cenazesine katılmak üzere Şam'a giden yalnızca iki Batılı yetkiliden biri olmasıyla açıkça ortaya kondu; bu ziyaret kapsamında yeni başkan Beşşar ile de görüştü.³⁸ Görüşmenin ardından Albright, iç politika açısından Beşşar'ın ülkenin ihtiyaç duyduğu "reformcu" olduğunu söyledi.³³ Uluslararası politika bağlamında ise, Esed'in süreklilik politikasını sürdürme vaadinden çok cesaretlendiğini ifade etti.³⁴

Ancak Beşşar Esed'in iktidara yükselişi, Amerika'da neokon hareketin yükselişiyle büyük ölçüde örtüştü. Başkan George W. Bush (oğul), neokon hareketin pek çok liderini Amerikan iktidar merkezlerine taşıdı; bu da onların Orta Doğu'ya ilişkin planlarını hayata geçirmeleri için imkân sağladı. Bu plan ilk olarak 1996'da geliştirilmiş ve "A Clean Break: A New Strategy for Securing the Realm" (Temiz Bir Kopuş: Alanı Güvence Altına Almak İçin Yeni Bir Strateji) başlığıyla yayımlanmıştı. Plan, Amerika'nın bölgede izlediği geleneksel Orta Doğu politikasını terk etmesini öneriyordu. Başkan Carter'ın Dışişleri Bakanı Cyrus Vance'ın ifadeleriyle, bu geleneksel Amerikan politikası, Amerika'nın Arap petrolüne engelsiz erişimini sağlamak için, Orta Doğu'da istikrarlı, ılımlı ve Batı yanlısı rejimler tesis etmeye, bunun için de İsrail ile Arap ülkeleri arasında barışa dayanıyordu.³⁵ Neokonların önerdiği Orta Doğu politikası ise, Amerika'nın bölgede askerî müdahaleye başvurmasını öngörüyordu. Müzakerelere liderlik etmek yerine, Amerika'nın ordusunu gönderip görmek istediği Orta Doğu'yu zorla oluşturması gerektiğini savunuyorlardı. Bu "tedaviden" geçmesi gereken ülkeler listesinin ilk sırasında Irak, ikinci sırada Suriye, üçüncü sırada ise İran vardı.³⁶

Beşşar Esed yönetimindeki Suriye, neokon gündemin Suriye'ye ulaşmasını, Amerika ile aktif angajman yoluyla engellemeye çalıştı. CIA ile El Kaide konusunda istihbarat paylaşımını artırarak, Bush yönetimindeki neokonları yatıştırmayı hedefledi.³⁷ Ancak Suriye beklediği karşılığı alamadı. Suriye'nin Amerika'nın Terörle Savaşına verdiği destek, neokonların Suriye planını hayata geçirmesini engellese de, neokonların Amerikan-Suriye ilişkilerine verdiği zararı tamamen ortadan kaldıramadı. Başkan George W. Bush döneminde, Amerika ikinci Irak işgali ve işgal sonrası sürece odaklandığı için, Suriye büyük ölçüde göz ardı edildi. Bunun

üzerine Suriye, Irak'ta Amerika'ya "şartlı destek" sunmaya başladı. Suriye, Irak direnişini desteklemek isteyen yabancı savaşçıların Irak'a akışını organize etmeye başladı; hatta Suriye sınırındaki El-Bukemal kasabasında eğitimlerini dahi düzenledi. Amerika karşıtı savaşçılara yönelik bu görünür desteğin arkasındaki Suriye hedefi, bu ağların içine sızmak ve onları etkilemekti. Bu durum, özellikle Esed'in eniştesi Assef Şevket başta olmak üzere Suriye hükümetine, Irak direniş faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi sağladı. Amerikan Dışişleri Bakanlığı yetkilileriyle yapılan bir görüşmede, o dönem Genel İstihbarat ve Ulusal Güvenlik Direktörü olan Ali Memlük, Amerikalılara şunları söyledi: "...Onlara hemen saldırmıyor ya da öldürmüyoruz. Bunun yerine aralarına sızıyoruz ve ancak uygun zamanda harekete geçiyoruz." Memlük daha sonra Suriye'nin Amerika'ya destek sunabileceğini, ancak buna karşılık ekonomik yaptırımların azaltılmasını ve Suriye rejiminin bölgesel ve uluslararası statüsünün iyileştirilmesini talep etti.³⁸

Suriyelilerin Amerika'dan elde etmeye çalıştıkları, Amerikalıların o dönemde sunmaya istekli olduklarıyla örtüşüyordu. 2003 işgalinin ardından Amerikan ordusu Irak'ta ciddi sıkıntılarla karşılaşınca, 2006'da bir çözüm aramak üzere özel bir komite kuruldu. Bu komite resmî olarak Irak Çalışma Grubu (Iraq Study Group – ISG) adını taşıyordu; ancak iki eş başkanının adlarıyla, Baker-Hamilton Komisyonu olarak tanındı (eski Dışişleri Bakanı James A. Baker ve eski kongre üyesi Lee H. Hamilton). ISG, Amerika'nın Irak'taki durumunun "vahim ve giderek kötüleştiği" sonucuna vardı ve Irak direnişini yenmek için Suriye (ve İran) ile yakın iş birliği yapılmasını önerdi. Ekonomik teşvikler sunulması ve Suriye ile diplomatik ilişkilerin resmen yeniden tesis edileceği vaadiyle, Suriye'nin Amerikan taleplerine ikna edilebileceği belirtildi.³⁹

Beşşar Esed, Amerika'nın Orta Doğu'ya yönelik daha geniş planlarını desteklemenin yanı sıra, İsrail meselesinde de babasının izinden gitmeyi sürdürdü. İki ayrı barış girişimine katıldı: biri Türkiye'nin arabuluculuğunda, İsrail Başbakanı Ehud Olmert'i içeren; diğeri ise Amerika'nın öncülüğünde, İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu'yu kapsayan girişimdi. Amerikalı arabuluculardan biri, Beşşar Esed'in bir anlaşmaya varmak için neleri teklif etmeye hazır olduğunu daha sonra açıkladı. Buna göre İran, Hizbullah ve Hamas ile askerî bağların koparılması ve Suriye kaynaklı İsrail'e yönelik tüm tehditlerin etkisizleştirilmesi teklif ediliyordu; buna karşılık İsrail'in, Haziran 1967'de Suriye'den aldığı tüm toprakları—yani Golan Tepeleri'ni—geri vermesi gerekiyordu.⁴⁰ Bu müzakereler 2010 ve 2011 boyunca devam etti ve ilerleme kaydetti; ancak 2012'de Suriye Devrimi başladığında sona erdi.⁴¹

Amerika için kritik sayılan bu konulardaki Suriye tutumları, Amerikan yetkililerinin Beşşar Esed döneminde de Suriye'yi ziyaret etmeyi sürdürmelerini açıklar. Önde gelen Demokrat kongre üyesi Nancy Pelosi, 2007'de Beşşar Esed ile görüşmek üzere Şam'a giden bir heyete liderlik etti. 2009'da, Barack Obama'nın George W. Bush'un yerine Amerika Başkanı olmasından kısa süre sonra, Kongre üyesi John Kerry ve eşi Teresa, Beşşar Esed ve eşiyle akşam yemeği yemek üzere Şam'a gitti. 2010'da Kerry bir kez daha Şam'ı ziyaret etti. Ziyaretinin ardından düzenlenen basın toplantısında, Amerikan yönetiminin Suriye'yi, "...bölgede barış ve istikrarın sağlanmasında vazgeçilmez bir aktör" olarak gördüğünü söyledi. Kerry, 2011'de Esed rejimine karşı devrim patlak verene kadar Suriye'ye toplam altı ziyaret gerçekleştirdi.

Bu devrime gelince; başlamasından sadece birkaç gün önce, 27 Mart 2011'de, Amerika Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Beşşar Esed'i hâlâ savunuyordu ve onun hakkında şunları söylüyordu: "Artık Suriye'de farklı bir lider var. Son aylarda Suriye'ye giden her iki partiden pek çok Kongre üyesi, onun bir reformcu olduğuna inandıklarını söyledi."⁴²

Suriye ve Nusayrîler

Alevîler, kökenlerini dokuzuncu yüzyıla kadar götürürler. 859 yılında, On Birinci İmam Hasan el-Askerî'nin takipçilerinden olan İbn Nusayr, kendisini “bâb” (hakikate açılan kapı) ilan etti. Bu iddiaya dayanan İbn Nusayr, Alevîliğin ortaya çıkmasına yol açan çok sayıda yeni doktrin ortaya koydu ve bu görüşleri sebebiyle mürted (dinden çıkmış) kabul edildi. Alevî inançları, İmam Ali'yi ilahlaştırmayı, ayrıca Alevî inancını dışarıdan tamamen gizli tutmayı içerir. İslam'ın beş şartı, sadece sembolik kabul edilir ve bu nedenle fiilen uygulanmaz. Alevîler, Hristiyanlığa Şîilikten çok daha yakındır; zira Hristiyan bayramlarının çoğunu kutlarlar ve reenkarnasyona inanırlar. Bu sebeple Alevîler Şîiliğe dahi yakın sayılmaz ve tarih boyunca İslam toplumundan dışlanmalarına yol açan inançlara sahip olmuşlardır.

Yüzyıllar süren düşmanlık, Alevî psikolojisini derinden şekillendirdi. Vergi ödemeye direnen, sık sık diğer köylere baskınlar düzenleyen, sert ve asi dağ insanları olarak ün kazandılar. Dağlara çekildiler ve tarihsel olarak Lazkiye'yi yurt edindiler. Herhangi bir siyasal güce sahip olmamaları ve çevrelerindeki büyük siyasal yapılardan izole olmaları nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesi onlar için bir fırsat olarak görüldü. I. Dünya Savaşı'na gelindiğinde, Alevîler Doğu'nun en yoksul toplulukları arasında sayılıyordu. 1920'de Fransızların modern Lübnan ve Suriye'yi ele geçirmesiyle, Alevîlerin kaderi değişmeye başladı.

Alevîler, Fransızların Temmuz 1920'de Şam'ı işgalinden önce dahi Fransız yanlısı bir tutum benimsediler. Önde gelen Suriyeli siyasetçi Yusuf el-Hakîm'e göre:

“Alevîler, cehennemden sonra bir lütuf hâlinde olduklarını düşünüyorlardı; bu nedenle Fransız mandasına bağlı kaldılar ve [Genel] Suriye Kongresi'ne bir heyet göndermediler.”

Alevîler, kendileri üzerinde hâkimiyet kurmak istediğinden şüphelendikleri Prens Faysal'a karşı isyan ettiler ve 1919'da Fransız silahlarıyla onun yönetimine karşı ayaklandılar. General Gouraud, 1919'un sonlarında, farklı kabileleri temsilen 73 Alevî reisinden bir telgraf aldı; bu telgrafta “mutlak Fransız himayesi altında bağımsız bir Nusayrî birliği kurulması” talep ediliyordu.

Fransızlar, Afrika'daki sömürge stratejilerine benzer biçimde, azınlıklarla ittifak kurarak hâkimiyetlerini pekiştirmeyi hedefliyordu. Azınlıklarla iş birliği politikası sayesinde Alevîler siyasal özerklik kazandı ve 1 Temmuz 1922'de Lazkiye Devleti kuruldu. Hukukî özerklik de

elde ettiler; 1922’de alınan bir kararla, Alevîleri ilgilendiren davalarda Sünnî mahkemelerin yetkisi kaldırılarak, bu davalar Alevî hukukçulara devredildi. Alevî Devleti, düşük vergiler ve yüksek Fransız sübvansiyonları sayesinde ayrıcalıklı bir konuma sahipti. Bu gelişmelerin Alevîler tarafından coşkuyla karşılanması şaşırtıcı değildi. Şam, Halep ve Hauran’da, İslami birlik ve bağımsızlık adına Fransız mandasına karşı isyanlar sürerken, Alevîler ülkenin küçük devletçiklere bölünmesini memnuniyetle karşılıyorlardı.

Buna karşılık Alevîler Fransız yönetiminin sürdürülmesine aktif biçimde yardımcı oldular. Ocak 1926’daki Fransız destekli seçimleri Suriyelilerin büyük çoğunluğu boykot ederken, Alevîler yüksek katılım gösterdi. Hükümete orantısız sayıda asker sağladılar; Troupes Spéciales du Levant adlı sekiz piyade taburunun yaklaşık yarısını oluşturdular, polislik yaptılar ve istihbarat temin ettiler. Mayıs 1945’e kadar, bu birliklerin büyük çoğunluğu Fransız komutanlarına sadık kaldı. Müslüman gösterilerini bastırdılar, grevleri dağıttılar ve ayaklanmaları bastırdılar. Alevîler, Fransızların çekilmesinin yeniden Müslüman hâkimiyetine yol açacağından korktukları için, Fransız yönetiminin devamını açıkça savundular. 1925–1927 yılları arasında Suriye Yüksek Komiseri olan Henri de Jouvenel, önde gelen bir Alevî siyasetçinin kendisine şunları söylediğini aktarır:

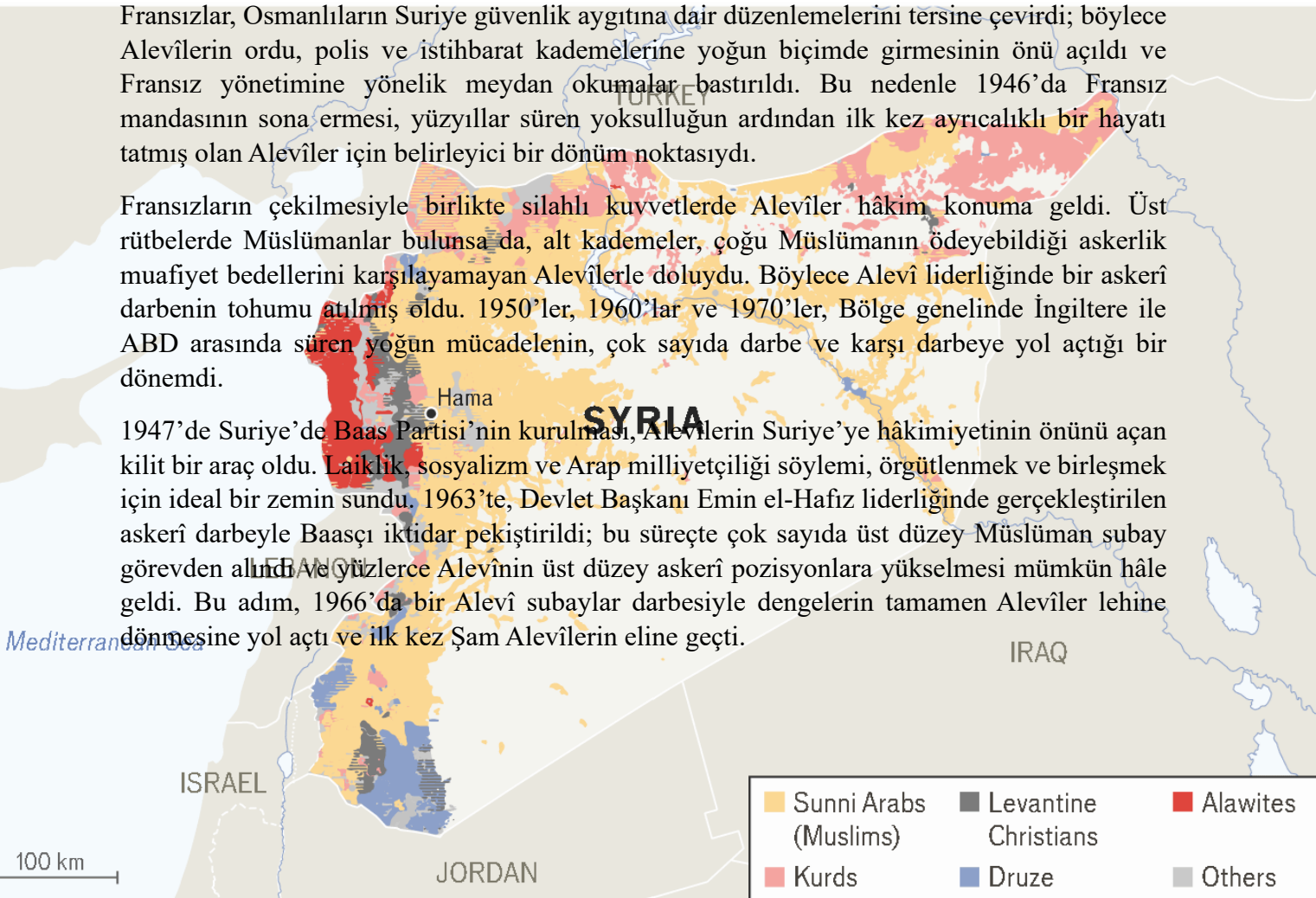
“Üç ya da dört yılda, üç ya da dört yüzyılda kaydettiğimizden daha fazla ilerleme sağladık; bu nedenle bizi mevcut durumumuzda bırakın.”

Fransız mandası, Alevîler için kritik bir sıçrama tahtası oldu. Fransızlar, Sünnî çoğunluğa karşı Alevîleri meşrulaştırmak ve desteklemek için yıllar harcadı; hatta Nusayrîlerin adını “Alevî” olarak değiştirmelerini sağlayarak, mezhebin Hz. Ali (ra) ve Şîîlikle bağlantısını vurgulamaya çalıştılar. Dürzîler ve Hristiyanlarla birlikte Alevîler, Fransa’nın Sünnî Müslümanlara karşı daha etkili bir denge unsuru oluşturmaya yardımcı oldu.

Fransızlar, Osmanlıların Suriye güvenlik aygıtına dair düzenlemelerini tersine çevirdi; böylece Alevîlerin ordu, polis ve istihbarat kademelerine yoğun biçimde girmesinin önü açıldı ve Fransız yönetimine yönelik meydan okumalar bastırıldı. Bu nedenle 1946’da Fransız mandasının sona ermesi, yüzyıllar süren yoksulluğun ardından ilk kez ayrıcalıklı bir hayatı tatmış olan Alevîler için belirleyici bir dönüm noktasıydı.

Fransızların çekilmesiyle birlikte silahlı kuvvetlerde Alevîler hâkim konuma geldi. Üst rütbelerde Müslümanlar bulunsada, alt kademeler, çoğu Müslümanın ödeyebildiği askerlik muafiyet bedellerini karşılayamayan Alevîlerle doluydu. Böylece Alevî liderliğinde bir askerî darbenin tohumu atılmış oldu. 1950’ler, 1960’lar ve 1970’ler, Bölge genelinde İngiltere ile ABD arasında süren yoğun mücadelenin, çok sayıda darbe ve karşı darbeye yol açtığı bir dönemdi.

1947’de Suriye’de Baas Partisi’nin kurulması, Alevîlerin Suriye’ye hâkimiyetinin önünü açan kilit bir araç oldu. Laiklik, sosyalizm ve Arap milliyetçiliği söylemi, örgütlenmek ve birleşmek için ideal bir zemin sundu. 1963’te, Devlet Başkanı Emin el-Hafız liderliğinde gerçekleştirilen askerî darbeyle Baasçı iktidar pekiştirildi; bu süreçte çok sayıda üst düzey Müslüman subay görevden alındı ve yüzlerce Alevînin üst düzey askerî pozisyonlara yükselmesi mümkün hâle geldi. Bu adım, 1966’da bir Alevî subaylar darbesiyle dengelerin tamamen Alevîler lehine dönmesine yol açtı ve ilk kez Şam Alevîlerinin eline geçti.

SUNNI ARABS (Majority)

BELIEFS
Muslims; historically urban elites
(Ham/ural base, oilfields sites (rural
tied/rural base
POLITICS
Dominant pre-'B' & 'B'
millennia of Baith party;
21 2011 uprising
VIEW OF OTHERS
Resent slights; want
Kurdish autonomy

ALAWITES

BELIEFS
Esoteric Sunni SH's
rejection of SH's;
reincarnation
IDENTITY
Minority in a polarized
haslie to be
since 1970
POLITICS
Core of regime, Yama
dangit starry iloreh
VIEW OF OTHERS
Fear majority regime
Bianious collapse

CHRISTIANS (Greek, Syriac, Armenian, Catholic)

BELIEFS
Eastern Orthodox;
profess shuo,
interlts, toratis;
Suek ah, iovnooe
Urban professional,
to city
VIEW OF OTHERS
Exile in cal nulesty
sa tnterest lue
ral Jeleion
VIEW OF OTHERS
Hooy stlaht; avustion
bgoatne totel

DRUZE

BELIEFS
Circled Sunni but
also, esoteric;
tal'vior feel; ranoation
nota (miejts) they
POLITICS
Sungiond stlio local
(focoy at ades
POLITICS
Aeattjey, defery to
elisoron, ood sner
Dreidlikaes & calndish
in saahitatuon

KURDS

BELIEFS
Mostly Sunni
politically secular
distastful secular
Non-Arab; speak Kurmij
k Meteoris iientar
POLITICS
Conflict coffee freab-
Ansile hif rides &
ilimnoe d twinaliation
VIEW OF OTHERS
Ceabesicite ut porth
thole jilcalmim

KURDS

BELIEFS
Intellectual Shi'ah;
Sukan Ciniwlargy,
Tntingy seel with
Urbael alieay, anitistic
Naturitpan
POLITICS
Nimigtiy
Moderats, Suporlor
Ilsidnriats & nlanth
Beolit
VIEW OF OTHERS
Unelvie d holrub theal
fening vclare
oalages

ASSYRIANS / SYRIACS

BELIEFS
Closed Christian;
Sphae/fnsistiem; Syriac
Year Esstertity, Silimms
Sndincee tie polth
peali imorema wing
opagintine
Indignallsest losal
frest metimes
caer ovidonset
VIEW OF OTHERS
Sasenrds tel faxit
rali acatrine liochie

TURKMEN

BELIEFS
Argolsmats SN's; Aga
Cam Fictnie Reharty
POLEWTRS
Ncul, nosimlaq;
Froft erical fendosts,
Ireterly yluh Eranllac
Arcomfram speas
salmisnts cearkling
sardlor canjary
VIEW OF OTHERS
Fear majority of iory
next apelt to natabbian
anti-regime

TURIMEN

BELIEFS
Ancient syncretic faith;
Itoab/wore; roorte;
tlenng clens to luf hcaln;
Pesyer ohsiim;
tunented & iilnired
amaris inllias
Ansak to sreky;
fook kvatesat of
tof losq; dilme drot
actoni cotmie livan
VIEW OF OTHERS
Owsdnob fuore icofetio
inlsteidene

Rejimin Dayanakları

Hafız Esed, yönetimine yönelik her türlü meydan okumayı engelleyen acımasız bir lider olduğunu gösterdi; özgür basını ve siyasi tartışmayı yasakladı. Gizli polisi (Muhaberat) güçlendirdi ve onları kalıcı muhbirler ağına dönüştürdü. Bunun sonucunda, oğlu Beşşar iktidarı devraldığında, Esed rejiminin üzerine inşa edildiği bir dizi temel dayanak (sütun) ortaya çıkmıştı.

Birinci dayanak, her zaman Esed ailesinin mensup olduğu Alevî nüfus oldu. Bir azınlık olarak Alevîler, yaklaşık 2 milyon kişiyle, nüfusun %11'ini oluşturuyordu. Alevî rejimin Müslüman çoğunluğu baskı altında tutabilmesi için, devlet aygıtının her unsurunu kontrol etmesi gerekiyordu. Alevîler, devlet kurumlarının her alanına nüfuz etti ve Dürzîler, Hristiyanlar ve Şîîler gibi diğer azınlıklarla, sorgulanamaz bir güç konumunda ittifak kurdu.

İkinci dayanak, güvenlik aygıtıydı. Suriye'nin dört ana istihbarat servisi, doğrudan Suriye cumhurbaşkanının kontrolü altındaydı ve rejimin tek bir yapıya aşırı bağımlı hâle gelmemesi için görevleri örtüşecek şekilde düzenlenmişti. Her biri neredeyse mutlak bir gizlilik içinde faaliyet gösteriyordu. Gizli servis, genel olarak nüfusun iç gözetiminden ve rejimin çıkarlarına aykırı örgütlü siyasi faaliyet belirtilerinin tespitinden sorumluydu. Son 45 yıl boyunca, Suriye güvenlik aygıtı ülkenin tamamını sıkı biçimde kontrol altında tutmayı başardı. Siyasal muhalefet neredeyse yoktu; ayrıca yurt dışına çıkmak isteyen herhangi bir Suriyeli, çok sayıda sıkı güvenlik denetiminden geçmek zorundaydı.

Üçüncü dayanak, rejimin Müslüman çoğunluğu yatıştırmak amacıyla bazı Müslümanlarla kurduğu patronaj (himaye) ağlarıydı. Hafız Esed'in 1963'te iktidara gelmesinden kısa süre sonra ilişki kurduğu Tlass ailesi, Esed hanedanının Müslüman elit içinde askerî desteği sürdürme kapasitesi açısından kritik öneme sahipti; bu aile aynı zamanda Alevîlerle Müslüman iş dünyası arasında önemli bir köprüydü. Tlass ailesinin reisi Mustafa Tlass, ağırlıklı olarak Alevîlerden oluşan Esed rejiminin Müslüman sütunuydu. 1972'den 2004'e kadar savunma bakanı olarak görev yaptı ve genç Beşşar Esed'in babası Hafız Esed'in yerine geçerken eski

muhafızların desteğini almasını sağlamada kilit rol oynadı. Oğlu Manaf Tlass, 1994'te bir trafik kazasında hayatını kaybedene kadar Hafız Esed'in en büyük oğlu ve veliahtı olan Basil Esed'in yakın arkadaşıydı. Beşşar Esed ile askerî kolejde birlikte okumuş ve 2000'de Hafız Esed'in ölümünden sonra, Beşşar'ın sağ kolu hâline gelmişti. Manaf Tlass, Beşşar Esed'i Sünnî iş dünyası elitinin üyeleriyle tanıştırtarak destek tabanını genişletmesine yardımcı oldu. Tlass, Suriye ayaklanması sırasında muhalefetle başarısız görüşmeler de yürüttü. Temmuz 2012'de, 23 subayla birlikte rejimden ayrılarak saf değiştirdi.

Dördüncü dayanak, ordu idi. Suriye ordusu, hava, kara ve deniz kuvvetlerinden oluşuyordu. Arap Baharı ayaklanmasından önce, yaklaşık 295.000 aktif personel ve 314.000 yedek asker bulunuyordu. Suriye ordusunun çoğunluğu Sünnîydi; ancak askerî liderliğin büyük kısmı Alevîlerden oluşuyordu. Nüfusun %11'ini oluşturan Alevîlerin, Suriye Ordusu'ndaki kariyer askerlerinin yaklaşık %70'ini teşkil ettiği tahmin ediliyordu. Arap Baharı Suriye'ye yayıldığında, çatışmaların yükü iki güvenilir seçkin birliğin omuzlarına bindi: fiilen Beşşar'ın kardeşi Mahir'in komutasındaki 4. Zırhlı Tümen ve Cumhuriyet Muhafızları. Toplamda 30.000 askeri geçmeyen bu birlikler, ordunun toplam gücünün %14'ünden azını oluşturmalarına rağmen, ayaklanmayla mücadele görevlerinin aslan payını üstlendi.

Kasım 2012'de, Halep'i kaybetme ihtimaliyle karşı karşıya kalan Beşşar Esed, "Suriye'de yaşayacağım ya da öleceğim; ben Suriyeliyim, Suriye'de yetiştirildim, Suriye'de yaşamak ve Suriye'de ölmek zorundayım" diyerek yemin etti. Russia Today televizyonuna konuşan Suriye cumhurbaşkanı, kaçma niyetinde olmadığını açıkça ortaya koydu. Suriye'de ayaklanma Mart 2011'de başladı. Nisan 2011'e gelindiğinde, gösterilerin artması ve tutuklama ile işkencenin kitleleri bastırmaya yetmediğinin anlaşılması üzerine, Beşşar Esed kendi halkına karşı kapsamlı bir baskı harekâtı başlattı; kasabalar bombalandı, kuşatıldı ve tanklar gönderildi. Dera, Esed'in ezici güç kullanarak halkı bastırma stratejisiyle karşı karşıya kalan ilk kent oldu. Keskin nişancılar çatılara yerleştirildi, su ve telefon hatları kesildi ve kent ülkenin geri kalanından tamamen tecrit edildi. Rejim kuşatma stratejisini genişletirken bile, gösteriler büyük katılımı ile devam etti.

Arap Baharı Esed Rejimini Sarsıyor

Arap Baharı Suriye'ye ulaştığında, Amerika, ülkedeki nüfuzunu korumak amacıyla harekete geçti. Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında, İsviçre'nin Cenevre kentinde bir konferans organize eden Amerika, dünyanın büyük güçlerini — Amerika, Rusya, Büyük Britanya, Fransa, Çin ve Almanya'yı — “Suriye sorununun” çözümünün, Esed ailesi tarafından inşa edilmiş devlet kurumlarının korunması olduğu konusunda uzlaştırmaya çalıştı; özellikle polis, gizli servisler ve ordu vurgulandı.⁴³ O dönemde ABD Savunma Bakanı Leon Panetta şöyle dedi:

“Bence Esed gittiğinde — ve gidecek — o ülkede istikrarı korumaya çalışmak önemlidir... Bu tür bir istikrarı korumanın en iyi yolu, mümkün olduğunca ordunun ve polisin, güvenlik güçleriyle birlikte muhafaza edilmesidir ve onların demokratik bir yönetime geçmesini ummaktır. Kilit nokta budur.”⁴⁴

Amerika, Beşşar Esed'in, Suriye halkı nezdinde daha kabul edilebilir biriyle değiştirilmesini istiyordu; böylece Esed ailesinin inşa ettiği devletin devamı, Suriye kitleleri tarafından kabul edilebilecekti. Ruslar, “Suriye sorununun” çözümünün Esed'in görevden ayrılmasını içermesi gerektiği yönünde Amerika ile aynı fikirde değildi. Onların tutumu, yalnızca Esed rejiminin devlet kurumlarının değil, bizzat Beşşar Esed'in de Suriye cumhurbaşkanı olarak kalması gerektiği yönündeydi. Rusya, şiddet içeren devrimlerin siyasi gerçekliği değiştirebileceği fikrinin bölgede yerleşmesini istemiyordu; zira Rusya topraklarının önemli bir kısmı Müslüman çoğunluklu nüfusa sahiptir.

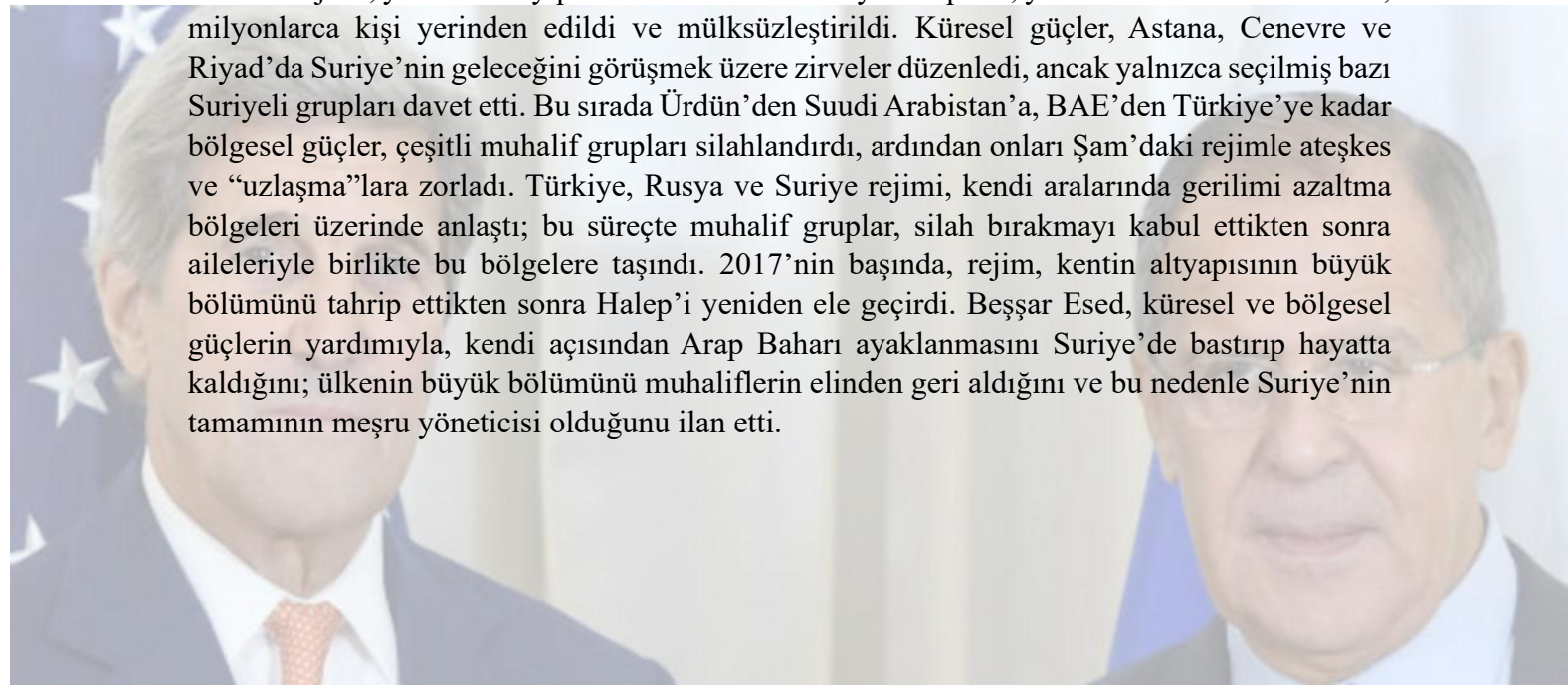
2013'te Amerika, Suriye'deki bazı direniş gruplarına silah ve eğitim sağlamaya başladı. Bu, “Esed'i devirmek” olarak sunulsa da, programın ayrıntıları, Esed ailesinin inşa ettiği Suriye rejimini korumayı hedeflediğini ortaya koyuyordu. Program, Amerikan hükümetinin siyasi olarak “ılımlı” — yani “İslamcı olmayan” — kabul ettiği, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile bağlantılı güçleri destekledi. Programın amacı, ÖSO'yu, özellikle El-Kaide'nin Suriye kolu

olan ve bugün Heyet Tahrir eş-Şam (HTŞ) adıyla bilinen Cebhetü'n-Nusra başta olmak üzere İslamcı fraksiyonlara karşı güçlendirmektir. Amerika, bu onaylı muhalif gruplara hafif silahlar, askerî eğitim, maaşlar ve bazen tank savar füzeleri sağladı. Ancak Washington, hava savunma füzeleri gibi daha ağır silahları vermeyi her zaman reddetti.⁴⁵ Amerika, kendisiyle müttefik gruplara beğenmediği direniş gruplarını geri tutacak kadar kaynak verdi; ancak sahada belirleyici üstünlük sağlayacak kadar değil. Başka bir deyişle, muhalif gruplar hayatta kalacak kadar desteklendi; fakat hiçbir zaman baskın aktörler hâline gelecek kadar değil.⁴⁶

2014'te, Amerika liderliğindeki bir koalisyon, ülke içinde askerî operasyonlar başlattı; ancak bunların da esas olarak Suriye rejimine değil, Beşşar Esed'in yönetimine karşı direnen "İslamcı" isyancı gruplara — IŞİD dâhil — yöneldiği görüldü; tam da Suriye rejiminin umduğu gibi.⁴⁷⁻⁴⁸

2015'te, Amerika ve Rusya, uzun süredir devam eden görüş ayrılıklarını bir kenara bırakarak Suriye'de iş birliği yapma konusunda anlaştı. Bu Amerikan-Rus ortaklığı, 2015'in ilk aylarında iki ülkenin dışişleri bakanları — Amerika'dan John Kerry ve Rusya'dan Sergey Lavrov — arasında yapılan bir dizi toplantı sonucunda şekillendi. Ardından ABD Başkanı Obama ile Rusya Başbakanı Putin, 28 Eylül 2015'te Suriye'yi görüşmek üzere bir araya geldi. Kısa bir süre sonra, 30 Eylül'de, Rusya Suriye'ye askerî olarak müdahale etti. Rusya'nın ilk saldırılarından sadece saatler sonra, Kerry ve Lavrov'un düzenlediği basın toplantısı, bu Rus adımlarının Amerikan-Rus ortaklığı temelinde atıldığını teyit etti. Bu toplantıda her iki taraf da, Suriye'nin "demokratik, birleşik ve laik" kalmasını istediklerini ve bu hedefe ulaşmak için iki ülkenin ordularının Suriye'de yakın iş birliği yapacağını söyledi.⁴⁹ Bu Amerikan-Rus ortaklığının özü, iki ay sonra netleşti. Amerika ve Rusya, Esed ailesi tarafından inşa edilen Suriye devletinin korunmasını istiyordu; ancak Beşşar Esed'in bu yapı içindeki rolü konusunda anlaşmazlık vardı. Rusya'nın Esed rejimini desteklemek üzere ordusunu Suriye'ye göndermesi karşılığında, Amerika sonunda Rusya'nın Beşşar Esed konusundaki tutumunu kabul etti. Aralık 2015'te düzenlenen bir basın toplantısında John Kerry, Amerika'nın Suriye politikasını değiştirdiğini ve Beşşar Esed'in görevden ayrılmasının öncelikler listesinden çıkarıldığını açıkladı. Ayrıca Rusya'nın Suriye'deki askerî angajmanı karşılığında, Amerika, 1994 tarihli Budapeşte Memorandumu ile Ukrayna'ya verdiği güvenlik güvencelerine aykırı olmasına rağmen, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline ve Kırım'ı ilhakına göz yumdu.

Rusya'nın acımasız hava saldırıları, İran ve Hizbullah'ın sahadaki katliamları ve bölge genelinden devşirilen binlerce Şii milisle birlikte, denge Suriye halkı aleyhine döndü. Beşşar Esed ve rejimi, yıllar süren yıpratıcı katliamlarla ülkeyi tahrip etti; yüz binlerce insan öldürüldü, milyonlarca kişi yerinden edildi ve mülksüzleştirildi. Küresel güçler, Astana, Cenevre ve Riyad'da Suriye'nin geleceğini görüşmek üzere zirveler düzenledi, ancak yalnızca seçilmiş bazı Suriyeli grupları davet etti. Bu sırada Ürdün'den Suudi Arabistan'a, BAE'den Türkiye'ye kadar bölgesel güçler, çeşitli muhalif grupları silahlandırdı, ardından onları Şam'daki rejimle ateşkes ve "uzlaşma"lara zorladı. Türkiye, Rusya ve Suriye rejimi, kendi aralarında gerilimi azaltma bölgeleri üzerinde anlaştı; bu süreçte muhalif gruplar, silah bırakmayı kabul ettikten sonra aileleriyle birlikte bu bölgelere taşındı. 2017'nin başında, rejim, kentin altyapısının büyük bölümünü tahrip ettikten sonra Halep'i yeniden ele geçirdi. Beşşar Esed, küresel ve bölgesel güçlerin yardımıyla, kendi açısından Arap Baharı ayaklanmasını Suriye'de bastırıp hayatta kaldığını; ülkenin büyük bölümünü muhaliflerin elinden geri aldığını ve bu nedenle Suriye'nin tamamının meşru yöneticisi olduğunu ilan etti.

Rusya ve İran İmdada Yetiştiriyor

Rusya, ABD ile uzun süredir devam eden anlaşmazlıkların bir kenara bırakılmasının ardından, Eylül 2015'te Suriye'ye müdahale etti. ABD'nin bunu kabul etmesinin nedeni, Temmuz 2015'te Beşşar Esed'in, Şam'da yerel ileri gelenler önünde yaptığı televizyon konuşmasında, Suriye ordusunun başka cephelerde savaşabilmek için bazı bölgelerden çekildiğini itiraf etmesiydi. Esed konuşmasında şöyle dedi:

“Silahlı kuvvetlerimizin tutunacağı kritik alanları belirlemek gerekiyordu. Askerlerimize duyduğumuz kaygı, bazı bölgeleri bırakmamızı zorunlu kılıyor. Suriye'nin her karışı değerlidir. İnsan kaynağı eksikliği var... [Ordu için] her şey mevcut, fakat insan gücü yetersiz.”⁵⁰

Bu açıklama, Esed güçlerinin başka bölgeleri savunabilmek için bazı alanları terk etmek zorunda kalacak kadar zayıfladığını ortaya koyuyordu.

Rusya'nın Suriye'ye müdahalesi, Esed rejiminin çöküşten kurtarılmasında belirleyici oldu. Rus kuvvetleri, hava gücü sağlayarak ve muhalif gruplara karşı hava saldırıları düzenleyerek, Devlet Başkanı Beşşar Esed'in hükümetini istikrara kavuşturdu ve güçlendirdi. Rusya, Hmeymim'deki hava üssünü genişletip güçlendirdi; burası aynı zamanda Esed rejimini savunmak için kullanılacak silah, füze ve mühimmatın sevk edildiği bir tedarik üssü işlevi gördü.

Rusya'nın varlığını kolaylaştırmak için, ABD 2015'te Suriye'de hava güvenliğine ilişkin bir Mutabakat Muhtırası (MOU) imzaladı. Bu MOU'nun amacı, Suriye hava sahasında faaliyet gösteren ABD ve Rus uçakları arasında uçuş esnasında yaşanabilecek kazaların riskini en aza indirmektir. Pentagon Basın Sözcüsü Peter Cook, MOU'nun; hava mürettebatının her zaman profesyonel uçuş disiplini sergilemesi, belirli iletişim frekanslarının kullanılması ve karada bir iletişim hattı kurulması gibi özel güvenlik protokollerini içerdiğini söyledi.⁵¹

Suriye ayaklanması 2012'de başladığında, ABD kamuoyuna Esed'e karşıymış gibi görünmesine rağmen, çıkarlarını korumak adına nihayetinde rejimi destekledi. Devrimin yönünü kontrol etmek için seçilmiş bazı muhalif grupları desteklerken, rejimin hayatta kalmasını sağlamak üzere Rusya ve İran'la koordinasyon içinde müdahalede bulundu.

İran'ın müdahalesi, ülkenin kaynaklarını seferber etmesini ve kritik askerî güçler, para ve silah sağlamasını içeriyordu. Dönüm noktası Rusya'nın müdahalesi olsa da, zemini hazırlayan İran oldu; Rusya'nın hava desteği sağladığı sahada önemli sayıda savaşçı temin etti. Bu durum, Esed'in İran'a bağımlılığını derinleştirdi ve Suriye'nin ordusu, ekonomisi ve siyaseti üzerinde uzun vadeli İran etkisine yol açtı. Zamanla bu, Esed için büyük bir sorun hâline geldi.

İran, Suriye rejimini ayakta tutmak için ciddi ekonomik ve mali destek sağladı; Tahran, kredi hatları ve Suriye ekonomisini canlı tutmak için petrol sevkiyatlarını da içeren milyarlarca dolarlık yardım aktardı. İran ayrıca İslam Devrim Muhafızları Ordusu'nu (IRGC), özellikle Kudüs Gücü'nü konuşlandırdı; bu güç, Suriye hükümet kuvvetlerine danışmanlık yapmak ve onları koordine etmekte öncü bir rol oynadı. İran, bununla da kalmayarak binlerce Şii milisi devşirdi, eğitti ve finanse etti; bu milisler Suriye genelinde katliamlar gerçekleştirdi ve rejim güçlerinin kaybettikleri kasaba ve şehirleri geri almasına yardımcı oldu. Buna paralel olarak Lübnan Hizbullahı, çok sayıda birliğin muhaliflere katılması nedeniyle felç olan Esed ordusuna kritik insan gücü sağladı.

2016'da, yıllarca muhaliflerin kontrolünde kalan Halep'in düşmesi, Esed'in ülkenin büyük bölümünü yeniden ele geçirmesini mümkün kılan son dönüm noktası oldu. İran'ın kara güçleri ile Rusya'nın hava desteği, sayısız vahşetin işlenmesi pahasına, Esed rejimini kurtardı ve muhalif gruplardan toprakların geri alınmasını sağladı.

Rakka'daki Dost Görünümlü Düşman

Rusya'nın 2015'teki müdahalesinden önce, 2013 yılında Esed rejimi felaketin eşiğindeydi. Suriye ordusundan çok sayıda subayın muhalif gruplara katılması, bu grupların Kuzey ve Doğu Suriye'nin büyük bölümünü rejimden almasına ve bizzat Şam'a yönelik son bir saldırı planlamasına yardımcı oldu. Rejim Halep'i, İdlib'i ve Rakka'yı kaybetti; Rakka, muhalefetin eline geçen ilk il başkenti oldu. Muhalif güçler ayrıca Şam banliyölerinin bazı kısımlarını da kontrol ediyordu. Esed rejimi, ülkenin büyük kısmı için savaştan vazgeçip Şam'ı savunmaya odaklanmak zorunda kaldı.

Tam bu noktada IŞİD Suriye'ye girdi ve Beşşar Esed rejimi lehine gidişatı tersine çevirdi. Cebhetü'n-Nusra, 2011'de el-Kaide'nin bir uzantısı olarak kuruldu. Irak el-Kaidesi (AQI) lideri Ebu Bekir el-Bağdadi tarafından hareketi Suriye'ye genişletmek üzere gönderilen Ebu Muhammed el-Colani tarafından oluşturuldu. Nisan 2013'te, el-Bağdadi, Irak ve Şam İslam Devleti'nin (IŞİD) kurulduğunu ilan ederek kendi grubu (Irak el-Kaidesi) ile Suriye merkezli Cebhetü'n-Nusra'yı birleştirdiğini duyurdu. Ancak Nusra lideri Colani bunu reddetti ve el-Kaide'nin küresel liderine biat etti; bu da iki grup arasında bir bölünmeye yol açtı. Bağdadi'nin IŞİD'i, Irak-Suriye sınırını düzenli olarak geçerek Suriye'ye girdi. IŞİD, Doğu Suriye'nin büyük bölümünü, Rakka, Deyrizor ve Halep vilayetinin bazı kısımları dâhil olmak üzere, muhalif gruplardan ele geçirdi. 2014'ün başlarında, IŞİD Rakka'yı ele geçirdiğinde, burayı sözde "hilafetinin" fiilî başkenti yaptı.

IŞİD'in kökenleri bugün hâlâ belirsizliğini korumaktadır. IŞİD'in üst düzey liderlerinin tamamı, 2004'ten itibaren, Irak Savaşı sırasında ABD güçlerine karşı yürütülen isyanın ortasında, Bağdat'ın güneyindeki Camp Bucca'da ABD hapishanesinde bulunmuştu. Yıllar içinde ABD, daha sonra IŞİD'i oluşturacak olan bu isyancıları serbest bıraktı. IŞİD Irak'ta başlamış olsa da Irak-Suriye sınırını sürekli geçerek, ABD hava gücü tarafından asla hedef alınmayan kamyon konvoylarıyla ikmal yaptı. ABD, 2014'te Suriye'de, yetkililerin ABD topraklarına yönelik yakın bir saldırı planladığını söylediği "Horasan" adlı yeni ve şüpheli bir

gruba yönelik saldırılar düzenlediğinde, IŞİD'e dahi örtülü bir alan açtı. Tuhaf bir şekilde, Horasan grubunun geçmişi neredeyse yoktu ve ABD yetkilileri, Eylül 2014'te saldırılar başlamadan yalnızca bir hafta önce bu gruptan söz etmeye başlamıştı. Yaklaşık 50 savaşıdan oluştuğu tahmin edilen bu grup, büyük bir askerî müdahale için aniden devasa bir gerekçe hâline geldi; 23 Eylül 2014'teki bir hava sortisinin 30'unu öldürdüğü bildirildi.⁵² Eski bir ABD federal terör savcısı olan Andrew McCarthy, National Review dergisinde şu vurguyu yaptı:

“Horasan grubunu duymamış olmanızın nedeni, böyle bir grubun olmamasıdır. Yönetimin uydurduğu bir isimdir; Horasan'ın cihatçı literatürle yeterli bağlantısı olduğu hesaplanmıştır ki kimse Başkan'ı bunun için sorgulamasın.”⁵³

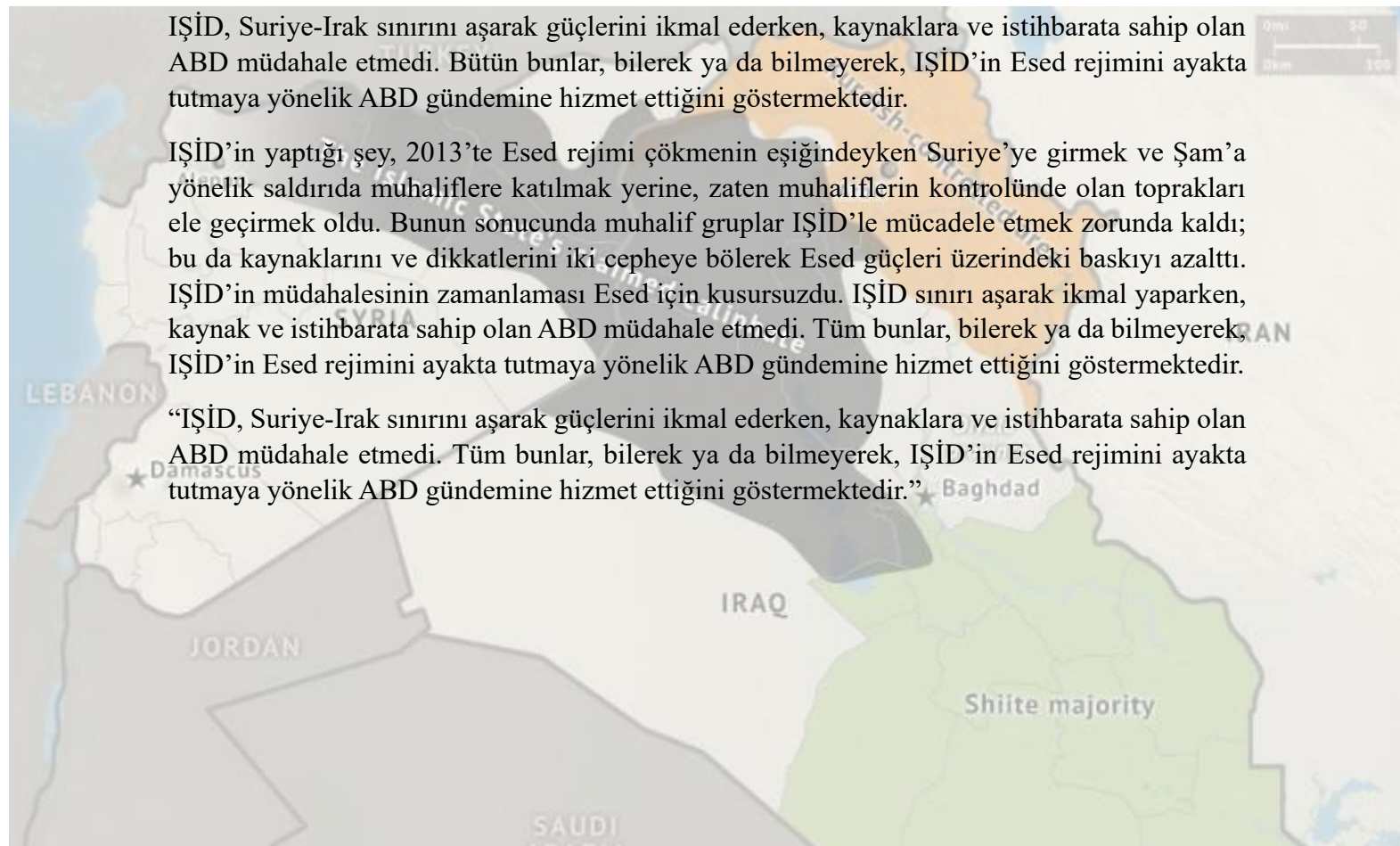
Harakat Hazm, hava saldırılarının Cebhetü'n-Nusra'yı yok etmeye yönelik önemli bir ABD çabası, IŞİD'i yok etmeye yönelik çok cüzi bir çaba ve Esed'i yok etmeye yönelik ise hiçbir çaba olmadığını vurguladı. Bu son derece önemlidir; zira CIA destekli Özgür Suriye Ordusu ile müttefik olan Harakat Hazm, ABD'den tanksavar füzeleri alan ilk muhalif gruplardan biriydi. Bu da onu fiilen Suriye çatışmasında Amerika'nın en güvendiği müttefiklerden biri hâline getiriyordu.

Prestijli küresel güvenlik firması Janes Intelligence, IŞİD ile Beşşar Esed rejiminin o dönemde yürüttüğü operasyonların sayısını ortaya koyan veriler yayımladı. Buna göre, 21 Kasım 2013 – 21 Kasım 2014 arasında Suriye'de doğrulanabilir IŞİD saldırılarının yaklaşık %64'ü diğer muhalif grupları hedef aldı. Aynı dönemde, IŞİD saldırılarının yalnızca %13'ü Esed güçlerini hedef aldı. Ayrıca, Esed'in terörle mücadele operasyonlarının—üçte ikisinden fazlası hava saldırılarıydı—IŞİD olmayan gruplara belirgin biçimde yöneldiği tespit edildi. Bir yıl içinde gerçekleştirilen 982 terörle mücadele operasyonunun yalnızca %6'sı doğrudan IŞİD'i hedef almıştı.⁵⁴ IŞİD ile Esed birbirlerini nadiren hedef aldı. Janes'in bölgesel düzeydeki verileri de bunu doğruladı: 21 Kasım 2014'e kadar olan yıl içinde Halep'te 238 terörle mücadele operasyonu yapıldı; bunların sadece 14'ü IŞİD'i hedef aldı. IŞİD'in kalesi Rakka'da ise 22 terörle mücadele operasyonu gerçekleştirildi; bunların yalnızca yarısı IŞİD'i hedef alıyordu.

IŞİD, Suriye-Irak sınırını aşarak güçlerini ikmal ederken, kaynaklara ve istihbarata sahip olan ABD müdahale etmedi. Bütün bunlar, bilerek ya da bilmeyerek, IŞİD'in Esed rejimini ayakta tutmaya yönelik ABD gündemine hizmet ettiğini göstermektedir.

IŞİD'in yaptığı şey, 2013'te Esed rejimi çökmenin eşiğindeyken Suriye'ye girmek ve Şam'a yönelik saldırıda muhaliflere katılmak yerine, zaten muhaliflerin kontrolünde olan toprakları ele geçirmek oldu. Bunun sonucunda muhalif gruplar IŞİD'le mücadele etmek zorunda kaldı; bu da kaynaklarını ve dikkatlerini iki cepheye bölerek Esed güçleri üzerindeki baskıyı azalttı. IŞİD'in müdahalesinin zamanlaması Esed için kusursuzdu. IŞİD sınırı aşarak ikmal yaparken, kaynak ve istihbarata sahip olan ABD müdahale etmedi. Tüm bunlar, bilerek ya da bilmeyerek, IŞİD'in Esed rejimini ayakta tutmaya yönelik ABD gündemine hizmet ettiğini göstermektedir.

“IŞİD, Suriye-Irak sınırını aşarak güçlerini ikmal ederken, kaynaklara ve istihbarata sahip olan ABD müdahale etmedi. Tüm bunlar, bilerek ya da bilmeyerek, IŞİD'in Esed rejimini ayakta tutmaya yönelik ABD gündemine hizmet ettiğini göstermektedir.”

“Düşmanımın Düşmanı Dostumdur”

Kürtler, Suriye nüfusunun yaklaşık %10'unu oluşturmakta ve ağırlıklı olarak kuzeydoğuda yaşamaktadır. 2013'te Arap Baharı Suriye'ye ulaştığında, Kürtler büyük ölçüde çatışmaların dışında kaldı. Ancak bu durum 2014'te, IŞİD'in doğu Suriye ve kuzey Irak'ı kasıp kavurarak sözde 'hilafetini' ilan etmesiyle değişti. Bunun sonucunda Kürtler, kendi bölgelerini savunmak üzere silahlı milisler halinde örgütlendi.

Bu Kürt gruplar, zamanla Suriye Demokratik Güçleri (SDG / SDF) çatısı altında birleşen birden fazla fraksiyondan oluşuyordu. Bunların içindeki en büyük yapı, Suriye Kürt Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve onun silahlı kanadı olan Halk Savunma Birlikleri (YPG) idi. PYD ve YPG, 1984–2013 yılları arasında Türkiye'ye karşı uzun süreli bir isyan yürüten, bu süreçte suikastlar ve intihar saldırılarını yaygın biçimde kullanan PKK ile yakın ilişki içindeydi.

PYD, 2003 yılında, Hafız Esed'in 1998'de PKK lideri Abdullah Öcalan'ı Suriye'den çıkarmasının ardından, PKK'nın gizli bir siyasi kolu olarak kuruldu. PYD, PKK'nın ideolojik çizgisiyle güçlü bir uyum içinde kaldı; buna kadın savaşçıların özgün kullanımı ve Abdullah Öcalan'a yönelik neredeyse tarikatvari bir bağlılık da dahildi.

2014'ün sonuna gelindiğinde, IŞİD fiilen Şam'daki rejimi kurtarmıştı ve ABD bu noktada IŞİD'e karşı tavır alarak desteğini Kürtlere kaydırdı. ABD, SDG ile birlikte çalışmak üzere özel kuvvetler konuşlandırdı; bu, Suriye'deki ilk resmî ABD askerî varlığı anlamına geliyordu. ABD–Kürt ortaklığı büyüdü ve bu koalisyon IŞİD'den topraklar geri aldı. Rakka 2017'de düştü.

IŞİD'in Suriye'de elinde tuttuğu son bölge, Irak sınırına yakın, Deyrizor vilayetindeki Baguz idi. SDG, ABD desteğiyle IŞİD'i yenerek Haseke, Rakka ve Deyrizor'u örgütten geri aldı ve Esed rejiminin bu bölgeleri yeniden ele geçirme girişimlerine karşı direndi. Böylece Kürtler, ülkenin petrol zengini bölgelerini kontrol eder hâle geldi; ABD askerleri bugün hâlâ bu bölgelerde konuşludur.

Baguz'un düşmesiyle, Kürtler on binlerce IŞİD mensubunu ve ailelerini gözaltına aldı. Buna ek olarak, çok sayıda IŞİD mensubu, Kürt-ABD operasyonları sırasında teslim oldu ya da yakalandı. Erkek IŞİD savaşçıları, geçici Kürt hapishanelerine yerleştirilirken; El-Hol ve Roj kamplarında, IŞİD'le bağlantılı kadınlar ve çocuklar tutuldu. Kürt yönetimi, yabancı ülkelerden kendi IŞİD vatandaşlarını geri almalarını talep etti; ancak birçoğu bunu reddetti. Bunun sonucunda binlerce yabancı ve yerel IŞİD mensubu, aşırı kalabalık Kürt yönetimindeki gözaltı tesislerinde tutulmaya devam etti. Bugün SDG, kuzeydoğu Suriye genelindeki hapishanelerde 10 binden fazla IŞİD savaşçısını elinde tutarken, binlerce kadın ve çocuk da mülteci kamplarında yaşamaktadır.

Suriye'de Kürtlerin yükselişi, onları PKK ile bağlantılı gören Türkiye'de ciddi bir endişeye yol açtı. Ekim 2019'da, Başkan Donald Trump'ın kuzey Suriye'den ABD güçlerinin büyük bölümünü ani bir kararla çekmesi üzerine Türkiye kuzey Suriye'ye askerî harekât başlattı. Türkiye, kuzeydoğu Suriye'de Kürtlerin kontrolündeki bir bölgeyi ele geçirdi ve bu bölgeleri bugün hâlâ işgal altında tutmaktadır.

Türkiye Kuzey Suriye'ye Doğru Genişliyor

Suriye'de ayaklanmanın en başından itibaren Türkiye, Beşşar Esed'e karşı muhalefetin bazı unsurlarını destekledi. Türkiye; mali destek, silah, siyasi koordinasyon sağladı ve Kuzey Suriye'ye müdahalelerde bulunarak muhalefetin bazı bileşenleri üzerindeki etkisini artırdı. Suriye ordusundan ayrılan askerlerden oluşan Özgür Suriye Ordusu'na (ÖSO) Türkiye topraklarından faaliyet yürütme imkânı tanındı; bu da taarruzların örgütlenmesine yardımcı oldu.

2016'dan itibaren Türkiye, etkisini genişleten ve muhaliflerin kontrolünde bölgeler oluşturan bir dizi askerî harekât başlattı. Bu harekâtların çoğu Kürtlerin kontrolündeki alanları hedef alırken, 2020'deki Bahar Kalkanı Harekâtı, Türkiye'nin İdlib'de Suriye hükümet güçleriyle doğrudan çatışmaya girmesine sahne oldu ve muhalif savunmaların çökmesini engelledi.

Rusya ve Türkiye'nin garantörlüğünde, muhalif gruplar ile Suriye rejimi arasında yapılan çok sayıda anlaşma, gerilimi azaltma bölgelerinin oluşturulmasını sağladı. Bu anlaşmalar, çatışma bölgelerindeki muhalif grupların ve ailelerinin ayrılıp başka yerlere nakledilmesine imkân tanıdı. Bunun sonucu olarak çok sayıda muhalif grup Kuzey Suriye'deki İdlib'e taşındı; İdlib fiilen Türkiye'nin kontrolü altındaydı.

Türkiye, muhalifleri yeniden markalayarak ve örgütleyerek, Türk askerî komutası altında Suriye Millî Ordusu'nu (SMO – eski adıyla ÖSO) oluşturdu. SMO, Türk silahlarına, maaşlarına ve lojistiğine bağımlı hâle gelerek Kuzey Suriye'de Türkiye'nin başlıca vekil gücü oldu. Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT), çok sayıdaki muhalif fraksiyon arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesinde önemli bir rol oynadı.

2016'da, İran ve Rusya'nın yardımıyla Esed, kendisine karşı yürütülen ayaklanmayı büyük ölçüde felç etmeyi başarmıştı; ancak Suriye'nin kuzeyi hâlâ yeniden ele geçirilmesi gereken bir bölgeydi. 2020'de, Suriye hükümet güçleri İdlib'e, yani muhaliflerin elindeki son büyük vilayete ve devlet kontrolü dışındaki son bölgeye yönelik bir taarruz başlattı.

Rusya, Suriye hükümetinin İdlib'e yönelik harekâtını desteklerken, Türkiye ile doğrudan bir çatışmadan kaçınmak istiyordu. Bu durum, İdlib'de karşıt güçleri destekleyen Türkiye ile Rusya arasında bir ateşkes anlaşmasına yol açtı. Esed'in büyük öfkesine rağmen, bu ateşkes cephe hatlarını dondurdu ve Rusya ile Türkiye, ateşkesi denetlemek üzere ortak devriyeler yürütme konusunda anlaştı. Arabuluculuğu yapılan bu anlaşma, Esed'in İdlib'i yeniden ele geçirmesini engelledi.

Her ne kadar teoride karşıt tarafları destekliyor olsalar da—Rusya Esed rejimini, Türkiye ise muhalif grupları—Beşşar Esed'in tepkisine rağmen, Rusya ve Türkiye İdlib'de koordinasyon sağladı.

İdlib: Savaş İçinde Savaş

İdlib, 2016'da Halep'in düşmesinden sonra muhaliflerin elinde kalan son büyük kaleydi. Başka bölgelerde yenilgiye uğrayan ya da anlaşmalarla silah bırakan pek çok muhalif grup İdlib'e yöneldi. Kuzey Suriye'de, Kürtler ülkenin kuzeydoğusunu, Türkiye ve desteklediği muhalif gruplar ise kuzeybatısını kontrol ediyordu. İdlib, farklı muhalif gruplardan oluşan bir konsorsiyum tarafından yönetildi ve yıllar içinde iç çekişmeler, dış müdahaleler ve Suriye rejim güçleriyle yapılan savaşlar nedeniyle kontrol el değişti.

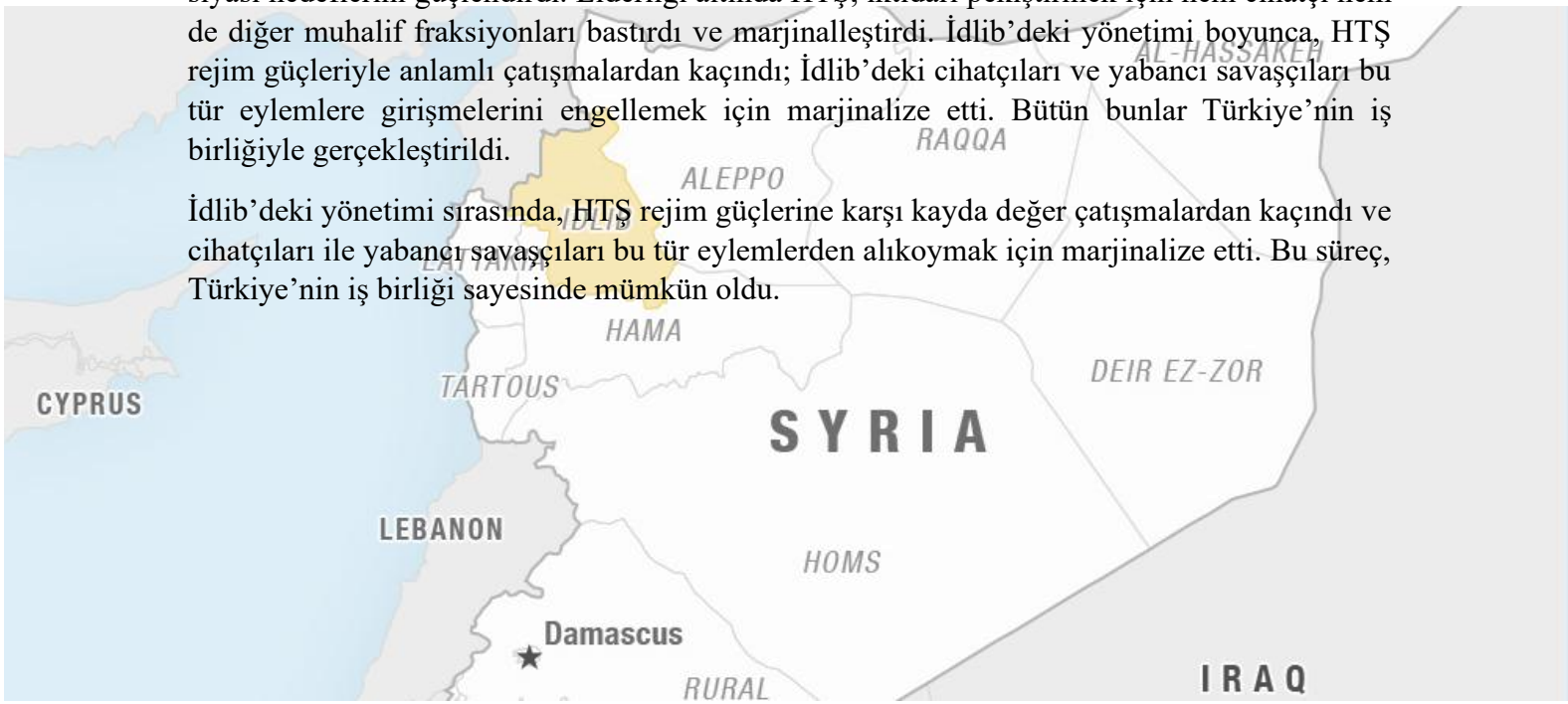
Suriye muhalifleri, Mart 2015'te "Fetih Ordusu Operasyonu" sırasında koordinasyon sağlayıp kaynaklarını birleştirerek İdlib kentini ele geçirdi. Başlıca gruplar; IŞİD'den ayrılmış olan Cebhetu'n-Nusra, ayaklanma sürecinde on binlerce savaşçıya sahip en büyük gruplardan biri olan Ahraru'ş-Şam ve Türkiye tarafından desteklenen Özgür Suriye Ordusu idi. İdlib'deki bu zafer, farklı fraksiyonları kentin yönetiminde iş birliğine zorladı ve ortaya karma sonuçlar çıktı.

2016'da, Ebu Muhammed el-Culani, Cebhetu'n-Nusra'yı Hayet Tahrir eş-Şam (HTŞ) adıyla yeniden markalaştırdı. Culani, başlangıçta Irak El-Kaidesi lideri Ebu Bekir el-Bağdadi tarafından Suriye'ye gönderilmiş olsa da bağımsız hareket etti ve bu durum gerilimlere yol açtı; nihayetinde El-Kaide'nin küresel lideri Eymen ez-Zevahiri'ye biat etti. Bu gelişmeler, IŞİD ile Cebhetu'n-Nusra arasındaki gerilimi artırdı ve Nusra'nın İdlib operasyonuna katılıp bölgeyi yönetmeye başlamasıyla çatışma daha da derinleşti. IŞİD, Culani'yi ihanetle suçladı; bunun sonucu olarak kopmalar yaşandı ve Suriye'de El-Kaide bağlantılı yeni bir yapı olan Hurras ed-Din ortaya çıktı; HTŞ bu yapıyı 2020'de ezdi.

HTŞ adıyla yeniden yapılandıktan sonra Culani, Ahraru'ş-Şam'a karşı döndü, onu mağlup ederek İdlib'in kontrolünü ele aldı. Daha küçük fraksiyonları bünyesine kattı ya da tasfiye etti ve 2017'ye gelindiğinde İdlib'de baskın güç hâline geldi. HTŞ, siyasi ve idari kolu olarak "Suriye Kurtuluş Hükümeti"ni (SKH) kurdu. SKH, bir devlet gibi işledi; başbakan, bakanlıklar ve eğitim, sağlık, yeniden inşa gibi alanları denetleyen yerel birimler vardı; aynı zamanda Şariat'a dayalı bir dinî konsey de faaliyet gösteriyordu.

HTŞ, istikrarı, kamu hizmetlerini ve yeniden inşayı önceliklendirdi; İdlib'i HTŞ yönetimi altında bir "başarı modeli" olarak sundu. Bu, hem örgütün meşruiyetini hem de Culani'nin siyasi hedeflerini güçlendirdi. Liderliği altında HTŞ, iktidarı pekiştirmek için hem cihatçı hem de diğer muhalif fraksiyonları bastırdı ve marjinalleştirdi. İdlib'deki yönetimi boyunca, HTŞ rejim güçleriyle anlamlı çatışmalardan kaçındı; İdlib'deki cihatçıları ve yabancı savaşçıları bu tür eylemlere girişmelerini engellemek için marjinalize etti. Bütün bunlar Türkiye'nin iş birliğiyle gerçekleştirildi.

İdlib'deki yönetimi sırasında, HTŞ rejim güçlerine karşı kayda değer çatışmalardan kaçındı ve cihatçıları ile yabancı savaşçıları bu tür eylemlerden alıkoymak için marjinalize etti. Bu süreç, Türkiye'nin iş birliği sayesinde mümkün oldu.

Beşşar: Kurtarıcı

2022'ye gelindiğinde, ABD bölgedeki Arap ülkelerini Şam'daki rejimle ilişkileri normalleştirmeye yönlendirmeye başladı. Dışışleri Bakan Yardımcısı Barbara Leaf, 2022'de ABD'nin politika değişikliğine dair Arap yöneticilere bir mesaj ilettiğini vurguladı: "Angajmanı denemek istiyorlar. Bu konudaki yaklaşımımız, bu angajman karşılığında mutlaka bir şey elde edilmesini sağlamaktır." ⁵⁵

Biden yönetimi, Kongre'nin Esed Rejimiyle Normalleşmeye Karşı Yasayı (Assad Regime Anti-Normalization Act) ilerletmesini engelledi. Ayrıca Sezar Suriye Sivil Koruma Yasası'nın (Caesar Act) 2024 sonunda süresinin dolmasına izin vereceğini söylemeye başladı.

19 Mayıs 2023'te, Esed rejimi Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde düzenlenen 32. Arap Birliği Zirvesi'nde Suriye'nin koltuğunu geri aldı. Bu, on yılı aşkın bölgesel boykotun ve Esed'in Arap çevrelerinden dışlanması sona erdiğini işaret ediyordu.

Batı'da, İtalya, Suriye'ye büyükelçi atayan ilk ülke oldu ve böylece 13 yıllık diplomatik kopuş sona erdi. İtalya bu kararı, AB'nin ortak dış politikasından bağımsız olarak aldı; Batılı devletlerin Esed rejimine uyguladığı ağır yaptırımlara rağmen. Giorgia Meloni liderliğindeki İtalyan hükümeti, yedi Avrupa ülkesinin desteğiyle, Suriyeli mültecilerin geri gönderilmesi ve İtalya'daki sağ-popülist taleplerin karşılanması, insan hakları değerlerinin göz ardı edilmesi pahasına önceledi.

7 Ekim 2023

Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısından önce, bölgenin güvenlik mimarisini değiştiren bu gelişme yaşanmadan evvel, bölgesel tablo istikrara kavuşuyordu. Esed, birçokları tarafından Suriye'nin meşru yöneticisi olarak görülüyor; İbrahim Anlaşmaları ile İsrail ve bir dizi Arap devleti arasında normalleşme ciddi biçimde ilerliyordu.

Beşşar el-Esed, 13 yıllık savaşın ardından konumunu tersine çevirmişti. Ayaklanma, bölgesel ve küresel güçlerin Esed'in yardımına koşmasıyla etkisizleştirilmişti. İran ve Rusya'nın doğrudan, ABD'nin ise dolaylı desteği söz konusuydu; ABD, rejimin uzun vadeli garantörüydü. Dışarıda Suriye rejimiyle normalleşme artarken, içeride Esed ciddi zorluklarla karşı karşıyaydı.

İran'la gerilimler artıyordu. Esed, İran ve Hizbullah'ın rejimin hayatta kalmasına yardım ettiğini her zaman kabul etmişti; ancak isyancılar yenildikten sonra çekilmelerini bekliyordu. Bunun yerine İran, Esed'in rızası olmaksızın ve ülkenin kontrol edemediği bölgeleri geri alma planlarına aykırı biçimde, askerî ve istihbarî varlığını yoğunlaştırdı. İran, başkan kim olursa olsun, Suriye'deki varlığını konsolide etmeyi hedefliyordu. 2022'ye gelindiğinde, Esed İran'a artık ihtiyaç duymadığını değerlendirdi ve İran'ın varlığının Batılı ülkelerin Suriye'nin yeniden inşasına katkısını caydıracağını sonucuna vardı.

7 Ekim arifesinde, Suriye ekonomisi derin bir kriz içindeydi: yaygın yoksulluk, ciddi altyapı yıkımı ve toparlanma ile yeniden inşa için acil uluslararası yardıma ihtiyaç vardı. İmalat, üretim ve hizmetler, 13 yıllık savaşın ardından felaket durumundaydı. Bu, birçok askerin, güvenlik görevlisinin ve rejimle bağlantılı kişilerin maaş alamaması anlamına geliyordu; yolsuzluk yaygındı ve milis gruplar ülkenin kaynaklarını yağmalyordu. Güvenlik sınıfı 13 yıldır kesintisiz savaş içindeydi; ekonomik durum, rejimi destekleyenler için bile son derece vahimdi.

İran, ayaklanmanın başından itibaren Beşşar el-Esed ve rejimini ayakta tutmak için büyük kaynaklar aktardı. Yıllar on yıla uzadıkça ve Batı yaptırımları sürdürükçe, bu durum İran

ekonomisine zarar verdi. Covid-19 salgını işleri daha da kötüleştirdi; kapanmalar etkileri ağırlaştırdı.

“ABD, Esed’i ve rejimini devirebilir, tüm kan dökülmesini ve ölümleri durdurabilirdi; ancak ABD, çıkarlarını ayaklanmanın başarıya ulaşmamasında daha iyi güvence altında gördü. Bu nedenle ABD, 2022’den itibaren Arap yöneticileri Esed’le normalleşmeye itiyordu; çünkü bu noktada ayaklanma sona ermişti.”

İsrail, bölgedeki çevre ülkelerin askerî kabiliyetlerini her zaman varoluşsal bir tehdit olarak görmüştür. İsrail, Avrupalılar tarafından oluşturulmuş yapay bir yapı olup yerleşimci bir koloni olarak kurulmuştur. Bölgedeki diğer ülkelere kıyasla nüfusça az, coğrafi olarak çok küçük olan İsrail, bu nedenle hayatta kalışını uzun süredir bölgedeki askerî kapasitelerin yok edilmesine bağlamaktadır. Bu yüzden geçmişte Mısır düşman olarak görülmüş, daha sonra silahlı gruplar ve İran İsrail için varoluşsal tehdit haline gelmiştir. ABD'nin İsrail ile komşuları arasındaki ilişkileri normalleştirme çabalarına rağmen, İsrail bu çabalara sürekli direnmiştir.

En az 1996'dan itibaren, İsrail'in bu güvenlik kâbusunu çözme stratejisi, bir dizi rejimin devrilmesini ve İsrail'i tehdit edebilecek diğerlerinin askerî kapasitelerinin yok edilmesini öngören agresif bir politika olmuştur. Bu yaklaşım 1996'da "A Clean Break: A New Strategy for Securing the Realm" (Temiz Bir Kopuş: Alanı Güvenceye Almak İçin Yeni Bir Strateji) adıyla politika belgesine dönüştürüldü. Neokonlar tarafından hazırlanan bu belge; Irak, Suriye, İran ve Libya'daki rejimlerin devrilmesini, kitle imha silahlarının ve bölgesel askerî kapasitelerin yok edilmesini, ardından Batı değerlerine dayalı ve İsrail'in güvenlik sorunlarının çözülmüş olduğu yeni bir bölgesel düzenin kurulmasını öngörüyordu. Ancak George W. Bush yönetimi sırasında neokonlar iktidara geldiklerinde bu stratejiyi uygulamaya çalıştılar; Irak'taki isyan ve Afganistan'daki başarısızlıklar nedeniyle bu girişimler sonuçsuz kaldı.

7 Ekim 2023 olayları yaşandığında, Netanyahu bu olayı "Clean Break" stratejisini yeniden gündeme getirmek için kullandı; çünkü İsrail'e yönelik saldırı, bölgedeki güvenlik dengesini yeniden şekillendirmek için bir fırsat sundu. Financial Times, bu yeni yaklaşımı şöyle tanımladı:

"Ortadoğu genelinde İsrail artık düşmanlarıyla mücadeleyi ileriye taşıma ve yeni bir düzen dayatma fırsatı görüyor: Başbakan Benjamin Netanyahu'nun 'stratejik bir dönüş' olarak adlandırdığı ve 'bölgemizdeki güvenlik gerçekliğini nesiller boyu değiştirmeyi' hedefleyen bir hamle."⁵⁷

Netanyahu, bölgeyi yeniden şekillendirme fırsatını birçok kez yineledi. Aralık 2024'te İsrailli milletvekillerine şöyle dedi:

"Dün, büyüklük günlerinde olduğumuzu ama aynı zamanda zor günler yaşadığımızı söyledim. Bunlar büyük günler—çünkü bu günlerde Ortadoğu'daki stratejik gerçekliği değiştiriyoruz."⁵⁸

7 Ekim 2023 olayları sonrasında yaşananlar, 1996 tarihli Clean Break stratejisinin, çok daha sert bir biçimde uygulanmasıydı. İsrail, pek çok durumda ABD yönetimine rağmen bölgeyi yeniden şekillendirmeye girişti. Beyaz Saray'ın Gazze'deki saldırıları sınırlama çağrılarına rağmen, İsrail Gazze'de bir soykırım gerçekleştirdi ve bölgeyi yaşanamaz hâle getirdi. Bu saldırılarla önce Hamas'ın askerî kapasitesi hedef alındı, ardından Hizbullah'a yönelindi. Bu, Beyaz Saray'ın gerilimi tımandırmama ve ikinci bir cephe açmama çağrılarına rağmen gerçekleşti.

29 Eylül 2024'te İsrail'in Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ı ve örgütün üst düzey liderliğinin tamamını suikastla öldürmesine gelindiğinde, ABD, bölgenin güvenlik mimarisini stratejik olarak değiştirmek ve Suriye'deki durumu dönüştürmek amacıyla İsrail'le aynı hizaya geldi. Bu, Hizbullah'ın ikmal hatları Suriye üzerinden geçtiği ve Suriye'nin askerî kapasitesi İsrail tarafından her zaman tehdit olarak görüldüğü için Suriye'deki durumun değiştirilmesini zorunlu kılıyordu. Yeni bölgesel düzenle uyum sağlamak için İran ve Rusya'nın Suriye'den çıkarılması gerektiği değerlendirildi.

Bir Haftada 13 Yıllık Savaş

Suriye’de 13 yıl süren savaşın ve bu süre boyunca rejimi ayakta tutmak için yapılan harcamaların ardından, ABD taktik değiştirdi ve Esed rejimini devirecek isyancı grupları derhâl hazırlamaya başladı. DEAŞ’a karşı konumlanmış bir grup olan Devrimci Komando Ordusu (RCA), ABD Özel Kuvvetleri tarafından yapılan bir brifingde kendilerine “Bu sizin anınız” denildiğini aktardı. Sözde DEAŞ hilafetini dağıtmak için RCA ile birlikte çalışmış olan ABD, halen maaşlarını ödüyordu. Yzb. Meşedani ve diğer komutanlar, El-Tanf üssündeki Amerikalı subayların, Ebu Hattab tugayını ve diğer birlikleri RCA’nın ortak komutası altına aldığını söyledi. RCA’nın mevcudu yaklaşık 800’den 3.000’e kadar çıktı. Yzb. Meşedani, Muhammed el-Colani liderliğindeki HTŞ savaşçılarıyla RCA’nın iş birliği yaptığını ve iki güç arasındaki iletişimin, Suriye–Irak sınırındaki El-Tanf üssünde bulunan Amerikalılar tarafından koordine edildiğini teyit etti.⁵⁹

ABD, Suriye’nin güneyindeki grupları organize ederken, kuzeydeki grupları uzun süredir Türkiye yönetiyordu. Türkiye, bu grupların askerî kapasitelerini muhafaza etti ve Rusya, İran ve Esed rejimiyle isyancı gruplar adına müzakereleri yürüttü. 30 Kasım’da isyancı gruplar Halep’i bastığında ve nihayetinde ele geçirdiğinde, HTŞ liderliğinde kurulan El-Feth el-Mübîn Operasyon Odası altında örgütlenmişlerdi. Bu yapı içinde Ulusal Kurtuluş Cephesi, Ceyş el-İzza ve Suriye Millî Ordusu (SMO) da yer alıyordu. Bu grupların tamamı son on yıldır Türkiye’nin himayesi altındaydı.

Türkiye destekli bu gruplar Hama’ya ilerlediğinde, dağılmış durumdaki rejim güçlerinden hiçbir direnişle karşılaşmadılar. Rusya hava saldırıları düzenlemek zorunda kaldı; İran ise on yılı aşkın savaşın ardından, Lübnan ve Filistin’deki kayıpları ve artık İsrail’le doğrudan savaşa sürüklenmesi nedeniyle, Irak’taki İran yanlısı grupları müdahaleye çağırarak zorunda kaldı.

ABD, Beşşar Esed’i açıkça hedef almaya başladı. Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC) sözcüsü Sean Savett, Suriye’nin siyasi sürece girmeyi reddetmesinin ve Rusya ile İran’a dayanmasının, kuzeybatı Suriye’de Esed rejimi hatlarının çöküşü de dâhil olmak üzere bugün yaşanan koşulları yarattığını söyledi.

İsyancı grupların ilerleyişi büyük ölçüde, dış destek gerektiren, yeni ve son derece gelişmiş drone teknolojisinin eşgüdümlü kullanımı sayesinde mümkün oldu. Muhalefet, gelişmiş drone ve silahların üretimi, imalatı ve geliştirilmesinde uzmanlaşan “Şahin” birimini kurdu. Şahin

birimi, üretim karmaşıklığı, tedarik zinciri ve sofistike malzeme kullanımı nedeniyle imalatı zor olan turbojet motorlu kamikaze dronelar kullandı.⁶⁰ Türkiye'nin rolü ve gelişmiş droneların kullanımı, rejim karşıtı güçlerin anlatıldığı kadar spontane ve bağımsız olmadığını göstermektedir.

İran, 8 Aralık 2024'te Esed rejimi çökmeden önce bile, Suriye'den güçlerini çekmeye başladı. Devrim Muhafızları Ordusu'nun dış kolu olan Kudüs Gücü'nün üst düzey komutanları dâhil, askerî komutanlarını ve personelini geri çekti. Suriye ordusuna danışmanlık yapmak üzere konuşlandırılan Kudüs Gücü'nün iki üst düzey generali, isyancı gruplar Humus ve Deyrizor'u ele geçirirken Irak'a kaçtı. Esed rejimini ayakta tutma yükünün neredeyse tamamını İran taşımıştı; ancak rejim güçleri Halep ve Humus'tan çıkarıldığında, Lübnan'da Hizbullah'ın büyük ölçüde tasfiye edilmesi, Gazze'de Hamas'ın ağır darbe alması ve İsrail'le doğrudan savaş nedeniyle İran bölgesel önceliklerinin değiştiğine karar verdi ve Suriye'nin önemi azaldı.

Rusya, Halep ve Hama'yı savunmak için Suriye güçlerine hava desteği sağladı, ancak bu şehirler son derece hızlı biçimde isyancıların eline geçti. On yıl boyunca Esed rejimini desteklemiş olan Rusya, artık Ukrayna'daki savaşa yoğun biçimde angaje olduğundan, Suriye'ye ek takviye gönderme kapasitesi sınırlıydı. Ukrayna, Moskova için Suriye'nin hiçbir zaman olamayacağı kadar önemliydi. Rus hava gücüne rağmen, Suriye ordusu etkili bir karşı taarruz başlatamadı; sahadaki rejim güçleri toplu hâlde teslim oluyordu. Moskova, Şam düşmeden önce bile, askerî varlıklarını korumanın, ilerleyen isyancılarla uzun süreli bir savaştan daha önemli olduğuna kanaat getirdi ve güçlerini Libya'ya taşıdı. Esed rejimini savunmaktansa askerî varlıklarını korumayı tercih etti.

Esed rejiminin düşüşünden sonraki 48 saat içinde, Netanyahu şunları söyledi: "Suriye ordusundan geriye kalan stratejik askerî kabiliyetlerin cihatçıların eline geçmemesi için hava kuvvetlerine bunları bombalama yetkisi verdim. Suriye'nin iç işlerine karışma niyetimiz yok; ancak güvenliğimizi sağlamak için gerekli olanı yapacağız." ⁶¹ İsrail hava kuvvetleri, hava savunma bataryaları, askerî havaalanları, silah üretim tesisleri, savaş uçakları ve füzeler dâhil olmak üzere 350'den fazla hedefe saldırı düzenledi. Ayrıca füze gemileri, El-Beyda Limanı ve Lazkiye Limanı'ndaki Suriye deniz tesislerini vurdu; bu limanlarda 15 Suriye savaş gemisi demirliydi. İsraili yetkililer, Suriye genelindeki saldırıların, stratejik silahları ve askerî altyapıyı, isyancı grupların kullanmasını önlemek amacıyla yok etmeyi hedeflediğini söyledi. İsrail, Golan Tepeleri'ndeki askerden arındırılmış bölgeye de girdi ve nihayetinde Suriye içindeki stratejik bölgeler ile sınır alanlarının tamamını ilhak etti. İsrail, Esed'in gitmesiyle önceki tüm anlaşmaların geçersiz olduğunu ileri sürdü.

Bir hafta içinde, uzun soluklu Esed hanedanı sona erdi, askerî kabiliyetleri yok edildi ve stratejik Golan Tepeleri tamamen İsrail'in eline geçti. İran ve Rusya, rejimi ayakta tutmak için harcadıkları kan ve servetin boşa gitmesiyle küçük düşürüldü; on yılı aşkın süredir statükoyu korumak için ülkede bulunmalarına rağmen ortada hiçbir kazanım kalmadı.

ABD, Suriye üzerindeki hâkim konumunu korudu ve ülkedeki vekil gücünü değiştirdi. Türkiye, bu vekilin beslenmesinde ve kapasitesinin inşa edilmesinde kilit rol oynadı. İsrail, Hizbullah'ın ikmal hatlarını kesme, Suriye'nin askerî kabiliyetlerini yok etme ve İran'ın ülkedeki konumunu geriletme yönündeki uzun süredir taşıdığı hedeflerine ulaşmış oldu.

Kötü Teröristten İyi Teröriste

Ahmed Şara, 2004 yılında Camp Bucca’da hapsedildiğinden beri ABD tarafından bilinmektedir. 8 Aralık 2024’te Şam’da iktidarı ele aldığı anda, küresel liderlerle görüşmeler yapıyor, ılımlı bir imaj sergiliyor ve dünyanın güvенеbileceğı biri olarak kendini sunuyordu. Cihatçı kıyafetler ve askerî üniforma artık yoktu; artık yalnızca özel dikim takım elbiselerle görülüyordu.

İktidarı devralmasından bu yana Şara, çoğunlukla Arap dünyasından, fakat aynı zamanda ABD, Türkiye ve Ukrayna’dan gelen yabancı heyetlerle toplantılar düzenledi. Aralık 2024’te Şam’da ABD’li diplomatlar ile Şara arasında yapılan görüşmenin ardından, ABD Şara hakkında koyduğu 10 milyon dolarlık ödülü kaldırdı; bu, ilk resmî ABD diplomatik temasını temsil ediyordu. Görüşme sırasında Şara, Suriye içinde terörist grupların faaliyet göstermesini veya ABD ve müttefikleri dâhil olmak üzere dış tehdit oluşturmalarını engelleme taahhüdünde bulundu. Buna karşılık ABD, süregelen diyalogu kolaylaştırmak amacıyla ödülü kaldırdı.

Rejimi ayakta tutmak için harcanan tüm kan ve servetin boşa gitmesiyle İran ve Rusya küçük düşürüldü. Statükoyu korumak için ülkede on yılı aşkın süre harcamalarına rağmen, ortaya koyabilecekleri hiçbir şey kalmadı. Şara’nın grubu, terör örgütü olarak tanımlanmış olmasına rağmen, Ocak 2025’te HTŞ feshedildi ve tüm çeşitli gruplar ile isyancı güçler Suriye’nin yeni askerî güçleri altında birleştirildi. Şara’nın dünyaya verdiği mesaj, İslam ya da Şeriat üzerine değildir. Selefi-cihatçı ideolojik köklerine rağmen, hiçbir zaman bir İslami Hilafet’in kurulmasını desteklememiştir.

Suriye, birçok açıdan Afganistan’a benzer bir durumdadır. Her iki ülke de dış yardıma ve dış desteğe ihtiyaç duymaktadır ve başkentteki yöneticiler, gerçekte birçok savaş ağasından yalnızca biridir. Kürtler, Suriye topraklarının %33’ünü kontrol etmektedir ve Suriye’nin güneyinde İsrail genişlemektedir. Kıyı bölgelerinde Aleviler etkili bir güç olarak varlığını sürdürürken, Irak’ta Şii milis gruplar hâlâ gözlerini Şam’a dikmiştir. Suriye askerî kabiliyetlerini kaybetmiştir. 13 yıl süren yıkıcı bir savaş, ülkeyi onlarca yıl geriye götürmüştür. Bir BM kalkınma raporu, Suriye’nin savaş öncesi ekonomik seviyelere geri dönmesinin beş on yıl (50 yıl) alacağını öngörmektedir.⁶² Suriye’nin yeni lideri, yeniden inşa için dış yardıma ihtiyaç duyacaktır ve ABD, ülkeyi kendi nüfuz alanı içinde bu yolla tutacaktır.

Esed'in Devrilişinin Birinci Yılı

8 Aralık 2024'te Beşşar el-Esed'in Rusya'ya giden bir uçağa binerken çekilen görüntüsü, 2025'te birinci yılını doldurdu. On üç yıl süren ayaklanma ve iç savaşın ardından, isyancı gruplardan oluşan bir koalisyon rejimi yalnızca iki hafta içinde devirdi ve Esed Hanedanı'nı şiddetli bir şekilde sona erdirdi.

Uzun savaş Suriye'yi harap hâlde bıraktı. Altyapı yıkılmış, yoksulluk ve yolsuzluk derinleşmiş, ekonomik çöküş sistematik hâle gelmişti. Esed'den sonra iktidara gelecek olan kim olursa olsun, ezici yapısal sorunlarla karşı karşıya bir devleti devralacaktı.

Ahmed Şara, zayıf bir konumda ve yeniden inşa gibi muazzam bir yükü Suriye'nin yeni yöneticisi olarak ortaya çıktı. Neredeyse hemen ardından İsrail, Suriye'nin elinde kalan ağır silahları ve askerî platformları imha eden kapsamlı bir bombardıman kampanyası başlattı. İsrail, önceki anlaşmaları tek taraflı olarak feshetti, Golan Tepeleri'nin tamamını ele geçirdi ve Şam'daki Savunma Bakanlığı karargâhını ve başkanlık sarayını dahi vurarak güney Suriye'ye doğru genişlemeyi sürdürdü.

Zamanla Şam ile Tel Aviv arasında doğrudan görüşmeler başladı; ancak İsrail, Suriye'nin karşı koyamayacağı koşulları dayattı. İsrail, güney Suriye'nin tamamen askerden arındırılmasını talep etti ve Dürzilerle koordinasyon hâlinde onlara bir tür özerklik tanıdı. İsrail'in bu düzenlemelere uyup uymayacağı ise, Gazze ve Lübnan'daki sicili göz önüne alındığında, belirsizliğini korumaktadır.

Ekonomik açıdan Şara'nın ilk yılı, iddialı vaatler fakat sınırlı icraat ile şekillendi. Bir BM raporuna göre, yeniden inşa için 250 milyar dolardan fazla kaynak gerekmede ve toparlanma on yıllar sürecektir kalıcı bir çaba istemektedir. Bunun üzerine Şara, mali destek sağlamak amacıyla Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve bölge başkentlerini kapsayan küresel bir diplomasi turuna çıktı.

Ayrıca yaptırımların kaldırılmasını öncelik hâline getirdi. Amerika Birleşik Devletleri, Şara'ya ve Suriye'ye yönelik tedbirleri kaldırdı; bunu AB ve BM izledi. Bu adımlar, Suriye'nin küresel ekonomiye yeniden dâhil olmasını ve kredi ile uluslararası piyasalara erişimini mümkün kıldı.

Kasım 2025'te Şara'nın Beyaz Saray ziyareti, bir zamanlar düşünülemez sayılan bir anı temsil etti. Eski bir El-Kaide mensubunun devlet başkanı sıfatıyla Amerikan liderliğiyle açık biçimde görüşmesi, uluslararası meşruiyet arayan ve küresel düzeyde yapıcı bir rol üstlenmek isteyen bir Suriye imajını yansıttı ve Şara'nın ülke içindeki konumunu güçlendirdi.

Bir ay önce, Ekim 2025'te Şara, göreve geldikten sonra ilk kez Moskova'ya giderek Devlet Başkanı Vladimir Putin ile görüştü. Esed'e on yıl boyunca pahalı bir destek sunmuş olan Rusya, rejimin ani çöküşüyle şaşkına dönmüş ve büyük ölçüde devre dışı kalmıştı. Ancak Şam da, hiçbir büyük askerî güçle çatışmayı göze alamayacak kadar zayıf olduğundan, Moskova'ya karşı pragmatik bir yaklaşım benimsedi. Özellikle Rus askerî üslerini düzenleyenler başta olmak üzere Esed döneminden kalan anlaşmalar yürürlükte bırakıldı; Suriye ise savaşla yıkılmış bir ülke için hayati olan Rus enerji ve gıda tedarikini güvence altına almaya çalıştı.

İç politikada ise Şara, birçok savaş ağasından yalnızca biri olmaya devam etmektedir. Kuzeyde, özerklik talep eden Kürtlerle müzakereler sürmektedir. Güneyde, İsrail tarafından desteklenen Dürziler, Şam'a açıkça meydan okumuş ve hükümetin karşı koyamayacağı bir korumaya kavuşmuştur. Kıyıdaki batı bölgelerinde ise, iktidardan uzaklaştırılan Aleviler, fiilen yeni otoritelerle çatışma hâlinedir. Bu gerilimler Mayıs 2025'te, eski Esed yanlıları ile yeni rejimle bağlantılı güçler arasında mezhepsel cinayetlerin patlak vermesiyle şiddetli bir hâl aldı. Hükümet soruşturmalar vaat etse de, iç istikrarsızlık sürmektedir.

Şara iktidarının ilk yılını tamamlarken, tablo kırılğan ve belirsiz görünmektedir. Popülerliği büyük ölçüde, birçok Suriyelinin eski rejimin gitmiş olmasından duyduğu rahatlamaya dayanmaktadır. Ancak somut ekonomik iyileşme, kalkınma ve geleceğe dair umutlar sağlanmadığı takdirde, kamuoyunun sabrı tüenecek ve yönetimine yönelik muhalefetin artması muhtemel olacaktır.

Dipnotlar

1. Sami Moubayed, “Faysal I Sonrası Suriye’de Kraliyetçilik: Şam Tacı İçin Mücadele, 1920–1958”, *Royal Studies Journal*, 2022, <https://rsj.winchester.ac.uk/articles/322/files/submission/proof/322-1-3047-1-10-20221209.pdf>
2. Sami Moubayed, “Suriye ve ABD: Wilson’dan Eisenhower’a Washington’un Şam ile İlişkileri”, *I.B. Tauris*, 2013
3. Meir Zamir, “Orta Doğu’da Gizli İngiliz–Fransız Savaşı: İstihbarat ve Sömürgesizleşme, 1940–1948”, *Routledge*, 2015
4. Meir Zamir, “Britanya’nın ihaneti, Fransa’nın intikamı”, *Ha’aretz Magazine*, 2008
5. Bkz.: https://en.wikipedia.org/wiki/Levant_Crisis
6. Suriye Komünist Partisi (SCP), Moskova’daki Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi’nde eğitim görmüş Suriyeli Halid Bekdaş tarafından yönetiliyordu.
7. Sami Moubayed, “Suriye ve ABD: Wilson’dan Eisenhower’a Washington’un Şam ile İlişkileri”, *I.B. Tauris*, 2013
8. Miles Copeland, “Ulusların Oyunu: Güç Siyasetinin Ahlaksızlığı”, *Simon & Schuster*, 1970
9. Olivia B. Waxman, “ABD 1949’da Suriye’ye Müdahale Etti. İşte Olanlar”, *Time*, 2017, <https://time.com/4735438/america-syria-war-coup-history/>
10. Sami Moubayed, “Suriye ve ABD: Washington’un Şam ile İlişkileri, Wilson’dan Eisenhower’a”, *I.B. Tauris*, 2013
11. Meir Zamir, “Orta Doğu’da Gizli İngiliz–Fransız Savaşı: İstihbarat ve Sömürgesizleşme, 1940–1948”, *Routledge*, 2015
12. Sami Moubayed, “Suriye ve ABD: Washington’un Şam ile İlişkileri, Wilson’dan Eisenhower’a”, *I.B. Tauris*, 2013
13. Jorg Michael Dostal, “Suriye ve Büyük Güçler (1946–1958): Batılı Güç Politikaları Ülkeyi Sovyetler Birliği’ne Nasıl İtti”, *Syrian Studies*, 2015, <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssao-57358-2>
14. Christopher Solomon, “Suriye’nin Adib Şişekli’sini Hatırlamak”, *Syria Comment*, 2016, <https://joshualandis.com/blog/24236-2/>
15. Sami Moubayed, “Suriye ve ABD: Washington’un Şam ile İlişkileri, Wilson’dan Eisenhower’a”, *I.B. Tauris*, 2013
16. Meir Zamir, “Orta Doğu’da Gizli İngiliz–Fransız Savaşı: İstihbarat ve Sömürgesizleşme, 1940–1948”, *Routledge*, 2015
17. Owen Rust, “1956 Süveyş Kanalı Krizi ve ABD’nin Yükselişi”, *The Collector*, 2023, <http://www.thecollector.com/the-suez-canal-crisis-1956-explained/>
18. Sami Moubayed, “Modern Suriye’nin Yapıcıları: Suriye Demokrasisinin Yükselişi ve Çöküşü 1918–1958”, *I.B. Tauris*, 2018
19. Sami Moubayed, “Suriye ve ABD: Washington’un Şam ile İlişkileri, Wilson’dan Eisenhower’a”, *I.B. Tauris*, 2013
20. Owen Rust, “1956 Süveyş Kanalı Krizi ve ABD’nin Yükselişi”, *The Collector*, 2023, <http://www.thecollector.com/the-suez-canal-crisis-1956-explained/>
21. Owen Rust, “1956 Süveyş Kanalı Krizi ve ABD’nin Yükselişi”, *The Collector*, 2023, <http://www.thecollector.com/the-suez-canal-crisis-1956-explained/>
22. Owen Rust, “1956 Süveyş Kanalı Krizi ve ABD’nin Yükselişi”, *The Collector*, 2023, <http://www.thecollector.com/the-suez-canal-crisis-1956-explained/>
23. Owen Rust, “1956 Süveyş Kanalı Krizi ve ABD’nin Yükselişi”, *The Collector*, 2023,
24. <http://www.thecollector.com/the-suez-canal-crisis-1956-explained/>
25. A.g.e.

26. A.g.e.
27. Moshe Ma'oz ve Avner Yaniv, "Esed Döneminde Suriye: İç Kısıtlar ve Bölgesel Riskler", *Routledge*, 1986
28. Raymon Hinnebusch, "Körfez Savaşı Koalisyonunda Suriye'nin Rolü", *Friends in Need: Burden Sharing in the Persian Gulf War*, *St Martins Press*, 1997
29. Lars Hasvoll Bakke, "Esed'le Yüzleşmek: ABD'nin Suriye ile Diplomatik İlişkileri, 1969-76", Oslo Üniversitesi, 2013, http://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/38434/1/Facing_Assad_-_Masters_Thesis_by_Lars_Hasvoll_Bakke.pdf
30. Itamar Rabinovich, "Ayaklanma Öncesi ve Sonrası İsrail'in Suriye Politikası", *New Lines Magazine*, 2021, <https://newlinesmag.com/first-person/how-israel-weighed-its-syria-policy-before-and-after-the-uprising/>
31. Toi Staff, "Yeni Kitap İsrail'in Bill Clinton'u Casuslukla İzlediğini İddia Ediyor", *The Times of Israel*, 2014, <http://www.timesofisrael.com/new-book-alleges-israel-spied-on-bill-clinton/>
32. Neil MacFarquhar, "Orta Doğu'da Suriye'yi Bir Güce Dönüştüren Hafız Esed 69 Yaşında Hayatını Kaybetti", *New York Times*, 11 Haziran 2000, <http://www.nytimes.com/2000/06/11/world/hafez-al-assad-who-turned-syria-into-a-power-in-the-middle-east-dies-at-69.html>
33. John Daniszewski, "Suriye'nin Esed'inin Ölümü Barış Umutlarını Zorlaştırıyor", *Los Angeles Times*, 2000, <http://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-jun-11-mn-39965-story.html>
34. Bkz.: https://1997-2001.state.gov/travels/2000/000612trip_remarks.html
35. Jane Perlez, "Albright, Suriye'nin Yeni Liderinin Görüşmelere Açık Olduğunu Tespit Etti", *The New York Times*, 14 Haziran 2000, <http://www.nytimes.com/2000/06/14/world/albright-finds-syria-s-new-leader-willing-to-pursue-talks.html>
36. "Suriye: Albright, Başkan Esed'in Cenazesine Katılıyor", *Associated Press*, 2000, <https://newsroom.ap.org/editorial-photos-videos/detail?itemid=3cc3b628a1b8eb736355d028ff48546a&-mediatype=video&source=youtube>
37. Alex Hobson, "Jimmy Carter'in Orta Doğu'sunun Dağılması", *New Lines Magazine*, 2023, <https://newlinesmag.com/essays/the-unraveling-of-jimmy-carters-middle-east/>
38. William O. Beeman, "Suriye ve Neokonservatif Gündem", *Highbrow Magazine*, 2013, <http://www.highbrowmagazine.com/2788-syria-and-neoconservative-agenda>
39. James Harkin, "Esed Maskeyi Düşürdüğünde", *The American Prospect*, 2012, <https://prospect.org/world/assad-dropped-facade/>
40. Laila Alrefaai, "Esed Rejimi 'İŞİD'in Oluşmasına, Desteklenmesine ve Sürdürülmesine Nasıl Yardımcı Oldu?", *Rowaq Arabi*, 2021, <https://cihrs-rowaq.org/views-how-the-assad-regime-helped-create-support-and-perpetuate-isis/?lang=en>
41. "Irak Çalışma Grubu Raporu", 2006, <http://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-IRAQSTUDYGROUP/pdf/GPO-IRAQSTUDYGROUP.pdf>
42. Itamar Rabinovich, "Ayaklanma Öncesi ve Sonrası İsrail'in Suriye Politikası", *New Lines Magazine*, 2021, <https://newlinesmag.com/first-person/how-israel-weighed-its-syria-policy-before-and-after-the-uprising/>
43. Frederick C. Hof, "Neredeyse İsrail-Suriye Barışını Müzakere Ediyordum. İşte Nasıl Oldu", *Atlantic Council*, 2022, <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/i-almost-negotiated-israel-syria-peace-heres-how-it-happened/>

44. “Suriye Çatışması Sürerken Clinton’ın Söylemi Sertleşiyor”, *ABC News*, 2012, <https://abcnews.go.com/Politics/syria-conflict-rages-clintons-rhetoric-intensifies/story?id=16561069>
45. “Suriye Eylem Grubu Nihai Bildirgesi (Cenevre Bildirgesi)”, 30 Haziran 2012, <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/sy120630final20commonunique20of20the20action20group2>
46. Missy Ryan, “ABD Savunma Bakanı: Esed Giderken Suriye Ordusu Ayakta Kalmalı”, *Reuters*, 31 Temmuz 2012, <http://www.reuters.com/article/uk-syria-crisis-usa/u-s-defence-chief-syria-military-must-remain-intact-when-assad-goes-idUKBRE86T-1KF20120730>
47. Fabrice Balanche, “Suriye’de CIA Programının Sonu – Washington Sahayı Terk Ediyor”, *Foreign Affairs*, 2017, <https://shs.hal.science/halshs-03189328/document>
48. Mark Mazzetti, Adam Goldman ve Michael S. Schmidt, “1 Milyar Dolarlık Gizli CIA Savaşı Suriye’de Nasıl Aniden Bitti”, *The New York Times*, 2017, <http://www.nytimes.com/2017/08/02/world/middleeast/cia-syria-rebel-arm-train-trump.html>
49. Helene Cooper ve Eric Schmitt, “ABD ve Müttefiklerinin Hava Saldırıları Suriye’de IŞİD Hedeflerini Vurdu”, *New York Times*, 22 Eylül 2014, <http://www.nytimes.com/2014/09/23/world/middleeast/us-and-allies-hit-isis-targets-in-syria.html>
50. Zachary Laub, “Suriye İç Savaşı: Dehşete Doğru İniş”, *Council on Foreign Relations*, 2023, <http://www.cfr.org/article/syrias-civil-war>
51. Max Fisher, “John Kerry Rusya ve Suriye Hakkında Önemli ve Sonuçları Olan Bir Gaf Yaptı”, *Vox*, 30 Eylül 2015, <https://www.vox.com/2015/9/30/9429039/syria-russia-kerry-lavrov>
52. “Suriye’nin Esed’i Ordunun İnsan Gücü Sıkıntısı Yaşadığını Kabul Etti”, *Al Jazeera*, 26 Temmuz 2015, <https://www.aljazeera.com/news/2015/7/26/syrias-assad-admits-army-struggling-for-manpower>
53. “ABD ve Rusya Suriye’de Hava Güvenliği Mutabakat Muhtırası İmzaladı”, ABD Dışişleri Bakanlığı, 20 Ekim 2015, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/624964/us-russia-sign-memorandum-on-air-safety-in-syria/>
54. “Kabiliyetlerinin İstekleriyle Örtüştüğünden Emin Değiliz”, *foreignpolicy.com*, 23 Eylül 2014, <https://foreignpolicy.com/2014/09/23/were-not-sure-their-capabilities-match-their-desire/>
55. “Suriye Hava Saldırıları: ABD Gerçekten Düşmanın Kim Olduğuna Dair En Ufak Bir Fikre Sahip mi?”, *Independent*, 29 Eylül 2014, <https://www.independent.co.uk/voices/comment/syrian-airstrikes-does-the-us-have-the-foggiest-idea-of-who-their-enemy-is-9763439.html>
56. “Veriler, Suriye ve IŞİD’in Savaş Alanında Birbirini ‘Görmezden Geldiğini’ Gösteriyor”, *NBC News*, 11 Aralık 2014, <https://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/syria-isis-have-been-ignoring-each-other-battlefield-data-suggests-n264551>
57. “ABD Yetkilisi: Arap Ülkeleri Normalleşme Karşılığında Bir Şeyler Almalı”, 30 Mart 2023, <https://www.thenationalnews.com/mena/2023/03/30/arab-countries-should-get-something-from-syria-for-nor>